...eni Parti Peşi...

AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

Bayar - Menderes - Koraltan
SANIK AYAĞA KALK

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
FAY
fay
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XIX, SAYI: 324

Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

*

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar
Metin Toker

*

A KÎ S Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajans

*

Klişe :
Doğan Klişe

*

Müesese Müdürü ;
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	40.00 lira

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL
İlan işleri :
Telefon : 15221

*

Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 23.10.1960

Fiyatı 100 Kuruş

Kapak resmimiz

Bayar - Menderes - Koraltan

Cinayet şebekesi

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Kuvvetle ümit ediyoruz ki, yıllar boyu edindiğiniz AKİS tiryakiliği, şu son üç sayımızı okuyup Yassıada duruşmalarını mecmuamızdan takip ettikten sonra daha da artmıştır. Başyazarımız, Metin Toker idaresindeki bir ekibimiz tarafından takip edilen Yassıada duruşmalarına ait yazılar, iftiharla söyliyebiliriz ki, Türk Basınında bu konuda yazılanların en mükemmelidir. Senelerce sonra bu tarihi duruşmaların hikâyesini okumak isteyenlerin -eğer ilim adamı değillerse- başvuracakları en emin ve zengin kaynak, hiç şüphesiz AKİS koleksiyonu olacaktır.

Şu elinizde tuttuğunuz AKİS bu hafta sizlere, geride bıraktığımız günler içinde Yassıadada cereyan eden son hâdiselerin gene en mükemmel hikâyesini verecektir. Karara kalan "Köpek Dâvası" ile duruşması başlıyan ve cidden enteresan, enteresan olduğu kadar da eğlenceli safhalar arzeden 6/7 Eylül duruşmalarına alt teferruatı, AKİS'ten başka hiç bir yerde bulamıyacaksınız. Hâdiseleri, gözleri olan herkesin görmesi normaldir. Ama rahatça söylenebilir ki hiç kimse, bele Yassıadada Yüksek Adalet Divanı huzurunda cereyan eden hâdiseleri AKİS ekibinin gözleri ile görmenin ve anlatmanın sırrına eremiyecektir.

İstanbul ekibimiz Yassıada duruşmalarını takip ederken, çalışmaları Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanı çalışmalarına paralel olarak devam eden Yüksek Soruşturma Kurulunu da Ankaradaki AKİS'çiler adım adım takip ettiler. Yüksek Soruşturma Kurulu, geçen hafta içinde gene bir takım sanık ve tanıkların dinlenmesi işine devam etti. Dinlenenler arasında, operamızın olduğu kadar sosyetemizin de tanınmış siması Ayhan Aydan da vardı. Ayhan Aydan bu sefer Menderesten olma çocuklarının hesabını vermeğe değil, Menderes vasıtasıyla edindiği servetin hesabım vermeğe çağırılmıştı.

*

Haftanın mühim hâdiselerinden biri de, hiç şüphesiz, Devlet Plânlama Dairesinin başına getirilecek birisini bulmak için Kabinede yapılan tadilâttı. Milli Savunma Bakanı Orgeneral Fahri Özdilekin Başbakan Yardımcılığına getirilişinin belli başlı sebeplerinden biri budur ve bundan böyle memleketimiz hayatında mühim rol oynayacak olan Devlet Plânlama Teşkilâtı, gerçekten bir saat gibi işlemesini biraz da Fahri Özdileke medyun olacaktır. "Hükümet" başlıklı yazıda, Kabinede yapılan bu ameliyatın hikâyesini bulacaksınız.

*

Gene geride bıraktığımız günler içinde Ankara, bir önemli ziyarete sahne oldu. Düşüklerin devrinde Türkiyeyi ziyaret etmiş olan kralların sonuncusu, Ürdünün genç kralı Hüseyin, Yeni İdarenin kral baremindeki ilk misafiri olarak Ankarada iki saat, Diyarbakırda da bir gece kaldı. Pilotluğa pek hevesli genç Kralın bizzat kullandığı uçağındaki bir arıza, Haşmetlû Kral hazretlerini Ankaraya iki defa inmek zorunda bıraktı. Ankaradan ikinci kalkışında ise Kral hazretleri, ancak Diyarbakıra kadar uçabildi ve belki de düşük dostlarının hâtıralarından kurtulamadığı için geceyi orada geçirmek zorunda kaldı. Bu pek eğlenceli hikâyeyi de gene "Devlet Başkanlığı" başlıklı yazıda okuyacaksınız.

*

Bu haftaki C.H.P. başlıklı yazıda ise, C.H.P. nin 77 yaşındaki delikanlı lideri İnönünün Ankarada günlerini nasıl geçirdiğini, Genel Merkezdeki, göze batmayan ama ısrarla devam eden çalışmaların hikayesini bulacaksınız.

*

Haftanın ortasında çıkardığımız AKİSte, bütün titizliğimize rağmen gene bâzı klişelerin birer çamur parçasından farkı yoktu. Bunun sebebi, bir teknik arıza değil, mecmuamızın basıldığı Zafer gazetesinin o heybetli rotatifinin, fazla süratli çalışmaya dayanamamasıdır. Sizlere istediğiniz kadar AKİS yetiştirebilmek için son hızı ile çalıştırılan rotatifin geçen haftaki azizliğinin bu hafta tekrarlanmaması için elimizden geleni yapacağız.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XIX. Sayı: 324

A K İ S

24 EKİM 1960

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YA S S I A D A D U R U Ş M A L A R I

Dâvalar

Yıldızlar revüsü

(Kapaktaki mahkeme)

Geçen haftanın sonunda bir akşam, Ekim güneşi Yassıada üzcerine inerken yat küçüğü beyaz ve zarif bir tekne arkasında köpükler bırakarak Heybeli istikametinde uzaklaştı. Orta güvertenin ve alt güvertenin dibine isabet eden kısımlarda bâzıları sivil elbiseli, bâzıları üniformalı bir takım kimseler iskeleye yanaşmış duran Fenerbahçe vapurunun yolcularına, mütebessim el salladılar. Saat beşe geliyordu. Yat küçügü beyaz ve zarif tekneyi hatırladıklarını sananlar kıçına baktılar. "Halâs" yazıyordu. İsim yabancıydı ama, hayır, gemi mutlaka tanıdıktı. Fenerbahçe yolcuları yanılmıyorlardı. Bu, Bayar için yapılan ve Bayarın doğduğu köyün adını alan "Umur" idi. 27 Mayıstan sonra "Umur", "Halâs" adını almıştı. O akşam, Yüksek Adalet Divanının hakimlerini ve savcılarını almış götürüyordu. Bayar ise, iki subayın refakatinde muhafaza altında tutulduğu odasına gönderilmişti. Milletin malı tekne, millet adına yargı hakkını kulananların Heybelîadadaki Panorama oteliyle Yassıadadaki duruşma salonu arasındaki gidiş gelişlerine tahsis edilmişti.

"Halas" yolcularının, ellerini gülümseyerek ve belli gönül rahatlığı içinde sallamaları boşuna değildi. Haftanın sonundaki gün saatler tam 15.45'i gösteriyordu ki Başkan Salim Başol beş şahidin dinlenmiş olduğunu söyledi ve duruşmaları pazartesi Babanı saat 9.30'a bıraktığını bildirdi. Dinlenen şahitler, zaten Yassıadada mevkuf bulunan kimselerdi, öteki şahitler şehirden celbedilecektl. Başkan, belki de bu yüzden muhakemenin devamını cumartesiye koymayi uygun görmemişti.İki günlük bir dinlenme, gazeteciler dâhil, Yassıadanın bütün mensuplarının ve gediklilerinin hakkıydı. O gün, sabahın 9.30'undan itibaren meşhur 6/7 Eylül hâdiselerinin hesabının görülmesine devam edilmiş ve bir takım hakikatler yavaş yavaş belirmeye başlamıştı.

Duruşmalar erken bitti ama -aslında 17'ye kaslar sürmesi normaldir-, Yassıadaya ancak tek günlük davetiye bularak gelenler dahi sızlanmayı hatırlarından geçirmediler. Zira celse, hakikaten bir "Yıldızlar Revüsü" halinde geçti ve ton on senenin kahramanlarından bir çoğu meraklı gözler önünde arzı endam ettiler.

İtibarsız bir dâva

O sabah, daha vapura girildiğinde alâkanın büyük olduğu anlaşıldı. 6/7 Eylül duruşmasının başlama günü gibi, gemi gene kalabalıktı. Bütün yerler dolmuştu. Üstelik, cazibe bakımından, yolcuların kıratı daha yüksekti. Şık sosyete hanımlarının yanında -CHP. nin müstafi "Kravatsız Maskot"u Güzide Tanrıyar bile oradaydı- genç ve güzel Üniversiteli kızlar Fenerbahçeye ayrı bir renk veriyorlardı. Zaten Yassıadanın, bütün salonların 1 numaralı konuşma konusu haline gelmesinden bu yana *'müşteri"lerin dişi nisbeti muntazaman artıyordu. Ama duruşmanın mahiyeti de kalabalığın hicminde büyük rol oynuyordu.

Nitekim bir gün evvel, perşembe sabahı Yassıadânınt jimnastikhaneden bozma duruşma salonu inanılmayacak derecede tenhaydı. Gündemde "Köpek Dâvası" vardı. Dâva

F.K.G. — DERDİMİ ANLATAMIYORUM BİR TÜRLÜ ...6/7 EYLÜL HADİSELERİYLE İLGİM YOK BENİM.

C. İleri Dolmabahçede

Babaların günahı

bütün zorlamalara ve yapılmış olan hesaplara rağmen tutmamıştı. Hem sanığı azdı, hem de çap itibariyle göz doldurmamış, ciddiye alınmamış, hadiselerin seviyesinde bulunmamıştı. O bakımdan salonda inin cinin top oynaması pek yadırganmadı. Zaten haftanın başında İddialar ortaya atılmış, sanıklar sorguya çekilmiş, hatta avukatlar müstakbel tutumlarını açıklamışlardı. Perşembe sabahı tevsii tahkikat talepleri bildirilecek, ' gerekirse savunmalar yapılacaktı. Bütün bunlar bir saat içinde tamamlandı.

Duruşmaya mutad şekilde başlandı. Yâni, evvelâ dinleyiciler ve basın mensupları yerlerine yerleştirildiler. Sonra, etraf tamamen boşaltıldı ve ilerdeki tel örgülerin arkasındaki demir kapı ağır ağır açıldı.Önde bir deniz ve bir hava subayının ortasına konmuş Bayar ağır adımlarla ilerliyordu. Arkasında, gene iki subayın arasında Ökmen yürüyordu. Birbirlerine mesafeleri dört metre kadardı. Salona girdiklerinde dinleyiciler ve basın mensupları arasında bir heyecan görülmedi Ne de olsa düşük Cumhurbaşkanıyla düşük Bakana alışılmıştı. Hele duruşmaları başından beri takip edenler, kendilerini ağır ceza mahkemelerinden birinde zannediyorlardı. Bayar, aynı tempoyla sanıklara ayrılan yere doğru yürüdü. Salonun arka tarafına rastlayan dinleyiciler kısmının sağ tarafındaki köşede oturan kızıyla göz göze geldi. Bir iki saniye durakladı ve sonra yanındaki subayların adımlarına ayak uydurdu. Gene aynı elbiseyi giymiş, sâdece kravatını değiştirmişti. Kravatı nedense boynuna biraz gevşek bağlanmıştı. Sol taraftaki yerine oturdu ve ellerini İki ayağının ortasına alarak, ayaklarını iskemlenin altında kavuşturdu.

Ökmene gelince, o da sandalyasına ağır ağır ve alışmış bir adam edasıyla oturdu. Sanıklar içinde bulundukları durumu benimsemişe benziyorlardı.

Saatlerin tamamı tamamına 9.30 u gösterdiği anda Yüksek Adalet Divanı yan kapıda göründü. Başol sert adımlarla koltuğuna geçti, diğerleri de yerlerini aldılar,

"Alt tarafı bir it"

Duruşma, sanıkların ve müdafilerinin baş rolü oynayacağı celseydi. Avukatlar da yerlerini almışlardı, Ökmenin iki avukatı Divanın sağ tarafında, Bayarınki ise solda oturuyordu. Nail Taner bu defa cübbesini giymişti. İlk söz Ökmenin avukatları tarafından talep edildi. İstenilen, tahkikatın tevsilydi. Genç avukat evvelce hazırladığı metni okumağa başlamıştı. Hafifçe kürsüye eğilmiş, mikrofonu eline almış, sesinin tonunu ayarlamış bir vaziyette, arada bir Başkan Başola bakıp konuşuyordu. Bu, bir talep değil bir nutuktu. Gözlüklerini hafifçe burnunun ucuna indiren Başol bir müddet dinledi. Sonra avukata dönüp:

"— Bu söylediklerinizden tevsii tahkikat talebinde bulunacağınız anlaşılıyor. Daha evvel, simdi söyledikleriniz ifade edilmişti" dedi.

Genç avukat hafifçe bozuldu. Başkana baktı:

"— Sayın Başkan -sâdece sayın Başkan dedi- istediğimiz tevsii tahkikat talebinin daha iyi anlaşılması için..."

Başol avukatın sözünü kesti:

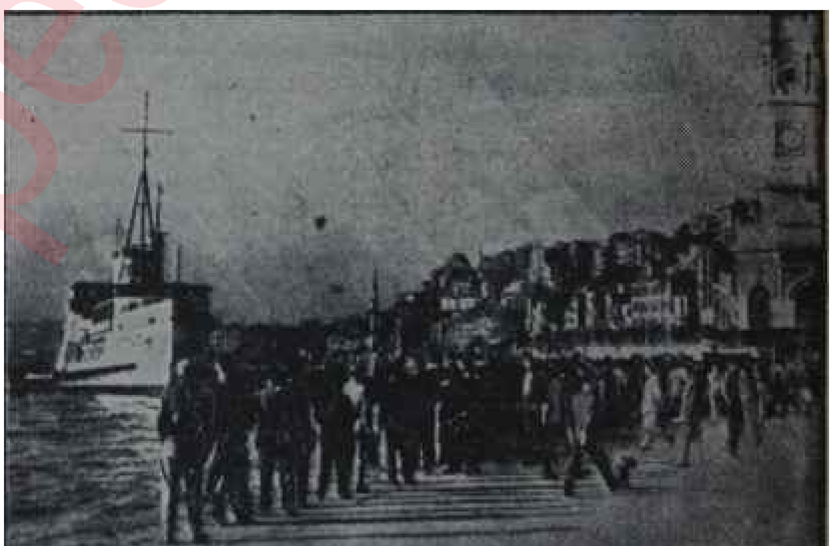
"— Bunlar daha evvel söylendi ve zapta geçti efendim. İstediğinizi bir kelimeyle anlatabilirsiniz".

Başkan ve Ökmenin müdafii arasında hafiften başlayan ve Başolun, avukatın sözünü kesmesiyle şiddetlenen bir tartışma oldu. Neticede, Ökmenin müdafii hazırladığı metnin tamamını okumadan meramını anlatmak zorunda kaldı. Köpeğin değerinin takdiri isteniyordu. Divan, müdafilerin talebini incelemeden Ökmenin de fikrini sordu. Sabık Tarım Bakanı yerinden ağır ağır kalktı. Mikrofona olan alışkanlığının tesiriyle rahatça konuşmağa başladı. O da köpeğin değerinin yeniden takdir edilmesini istiyor ve tahkikatın bu yönden derinleştirilmesi talebinde bulunuyordu. Eski Bakan, mutadı veçhile, pek parlak nutuk atmamış, isteğini kısaca söylemişti. Başkanın cevabı oldukça sertti:

"— Siz kendiniz, alt tarafı bir it* tir demiştiniz. Değeri olsa olsa bin, binbeşyüz lira eder diye konuşmuştunuz ya.."

Ökmen itiraz etti:

"— Köpeği görmeden söylemiştim,."

Fenerbahçe vapuru Yassıadaya hareket ediyor

Tam yol ileri

Başol, gözlüklerinin üzerinden Ökmene birkaç saniye baktı. Arkadan, önündeki mikrofona eğilerek:

"— Tamam efendim, buyrun oturun" dedi.

Sonra, Divan Üyelerine eğilerek durumu onlarla müzakereye başladı. Fısıltı iki dakika kadar sürdü. Başol tekrar mikrofona eğildiğinde salonda çıt çıkmıyor, sâdece o sırada nöbet değiştirmeğe gelen kıtanın sert ayak sesleri duyuluyordu.

"— iddia makamının, esas hakkındaki mütalâasından başka, sanık müdafilerinin şimdi sorduklarına karşı, söyliyeceği bir şey var mıdır?" diyen Başola, başsavcı Egesel cevap verdi. Tevsii tahkikatla reddi isteniyordu. Zira sanıklar daha evvel köpeğin değeri hakkında Çiftlikte fikir beyan etmişlerdi. Köpeğin olmadığı gerekçesiyle başladı. Bayar satıcıydi. Köpeğe 200 bin lira da istiyebilîrdi! Gene de azmettirmiş olmâzdı. Bunlar söylenirken Bayar hafifçe öne eğilmiş, elinin birini kulağına köymüş ve dikkat kesilmişti. Avukat devam ediyordu. Sanığın bu işle yakından ve uzaktan alâkası yoktu. Alâkalılar o sıralarda mesul mevkide olanlardı. Çiftlik Müdürü köpeği bu fiyata almıyabilirdi. Aldıysa suçluydu. Görevini kötüye kullanmıştı. Ama Yüksek Soruşturma Kurulu bu zat için meni muhakeme kararı vermişti.

Sıra Savcının iddialarını redde gelince Nail Taner bir parça durakladi. Önünden, bir kitaptan koparılmış birkaç yaprak aldı. Savcı, Bayarın Milli Mücadelede saklandığını iddia ediyordu. Halbuki Bayarın

Amerikalı gazeteciler İrtibat Bürosunda

Heyecanlı bekleyiş

30 bin liraya satılması Cumhurbaşkanlığı tarafından empoze edilmişti. Başol Başsavcıyı da dinledikten sonra gene küçük mikrofonuna eğildi ve kararı tebliğ etti. Talep reddedilmişti. Sanıklar kararı ayakta dinlediler. Başol konuşmağa başladığında ökmen süratle yarinden fırlamış, Bayara gelince avukatının İhtarı üzerine sükûnetle ve biraz da gecikerek kalkmıştı.

Atatürkten şahit

Sıra Bayarın müdafiinin savunmasını yapmasına gelmişti. Nail Taner cüppesini düzeltti -şaşılacak bir şey yok, cüppesini düzeltti- ve önündeki notlara bakarak müdafaa sadedinde konuşmağa başladı.

Sanık avukatının müdafaası Bayara "azmettirme suçu"yla alakası Milli Mücadeledeki rolü bizzat Atatürk tarafından Büyük Nutukta belirtilmişti. Sözün burasında Başol küçük mikrofonuna eğildi:

"- Milli Mücadeleyi karıştırmayın" dedi. Taner devama çabaladı:

"— Efendim bu nutkun..." Başol gözlüklerinin üzerinden avukata bak tı ve sesinin tonunu yükselterek:

"—- Sözümü kesmeyin. Size söylüyorum, kesmeyin"

Taner bir kere daha davranacak oldu. Başkanın ikinci İhtarı hiç de yenilir yutulur cinsten değildi Taner cüppesini düzelterek sustu. Başol, hâdiseyle Millî Mücadelenin alâkalı olmadığını söylüyordu. Bayarın Başbakanlık yaptığı da herkesin bildiği bir husustu. Başkan sözünü bağladı;

"— Ama insanın sonradan gözü kararabilir. Yolunu şaşırması mümkündür. Bu itibarla dâvanın çercevesi dışına çıkmayın."

Sanık avukatı mecburen çerçeve içine girdi ve sözlerini bitirdi. Gerçi aynı konuda birkaç kelime daha söylemeğe yeltendi. Sözlerinin Savcının iddialarına karşı olduğunu anlatmak istedi ama Başol işi kısa kesmiş ve Ökmenin avukatı Nadim Aptullaha söz vermişti. Taner cüppesini düzelterek tekrar yerine oturdu, Ökmenin genç avukatı bu sırada ayağa kalkmis ve yana yakıla Başola, müdafaalarını arkadaşı Bülent Güçerle beraber hazırladıklarını, savunmanın bu kısmının onun tarafından yapılacağını anlatmağa çalışıyordu. Başol birkaç saniye düşündükten sonra sırayı bozmağa karar verdi ve Bülent Güçeri kürsüye çağırdı.

Güçerin savunması suçun sabık Cumhurbaşkanına alt olduğu tezi üzerine bina edilmişti Ökmen Bakandı. Cumhurbaşkanı tazının satın alınması için tesir etmiş, alâkalı memurları baskı altında tutmuştu. Ökmenle direkt temasları olmamış, eski Tarım Bakanı hâdiseye daha sonra muttali olmuştu. Muttali olduğunda da istemiye istemiye işin yapılması gerektiğini ifade etmişti. Yâni Ökmenin tak suçu karara imzayı basmasıydı. Hani, zamanın cakalı Bakanlarıma da yaptığı tek iş getirilen evrakı bir güzel imza etmekten başka neydi ki ? Vaziyet böyle olunca suçun tamamen Bayara ait olduğu meydana çıkıyordu, Ökmen beraat etmeliydi.

Ve Bayar konuştu

İşin bundan sonrası, "Köpek Dâvası"nın tek ehemmiyetli sahnesini teşkil etti. Bütün müdafaalar sırasında sandalyasında ellerini iki bacağı arasına sıkıştırarak oturan Bayar, kendisine söz verildiğinde diri adımlarla mikrofona yöneldi. Ellerini parmaklıklara dayayarak Başkana baktı. Başkan Bayara, sorgu "sırasındaki ifadesinin ve müdafilerin sözlerinin dışında bir şey söyleyip söylemiyeceğini soruyordu. Sabık Cumhurbaşkanı sesinin tonunu ayarlıyarak, şimdiye kadar söylenilenlerin dışında bir şey söyledi:

"— Aslında bu masum bir harekettir ve kimseye bir menfaat temin etmemiştir. Adalet Divanınızın vereceği karar müspet olsun, menfi olsun benim için mühim değildir. Sâdece vicdanlarınızda bu meselede samimiyetimin ve masumiyetimin kabulünü rica ederim."

Sabık Cumhurbaşkanı bundan sonra ağır ağır yarine oturdu. Diri görünüyordu, O sıralarda dinleyici

Duruşmaların Anatomisi

Köpek ve Bebek

Meşhur Time mecmuası bu hafta Yassıada duruşmalarına yer ayırmıştır. Mecmua Anayasayı ihlal gibi ağır bir suçtan muhakeme edilmekte olan düşüklerin Köpek ve Bebek hikâyeleri nevinden bir takım basit, fakat itibar kırıcı, küçük düşürücü ithamlar altında tutulmasını yorumlamaktadır. Mecmuaya bakılırsa Demokratları tutan geniş köylü tabakasının Menderesten soğutulması için düşüklerin böyle suçları ortaya çıkarılmaktadır. Yoksa, o tabakalardı ihtilali hakikaten meşru kılan şartları anlamalarına imkan yoktur. Bu, bir taktiktir. Evvelâ düşükler halk nazarında itibardan düşürülecekler, ondan sonra gerçek suçlarından dolayı mahkûm edileceklerdir. Tazı şöyle, bitmektedir: "Komite düşünmektedir ki her Türk, Afgan tazısını ve hamile metres hikayelerini anlayacaktır. Mesele, dünyanın Türk adaletini anlayıp anlayamayacağıdır."

Time'ın yazısı bir mecmuanın kendisine mahsus ekzantrik görüşü değildir. Zaten Time'ın, ekzantrik görüşlerden ziyade herkesin malı olan aklıselime uygun hakikatleri ortaya serdiği ve muazzam tirajını öylelikle sağladığı bilinmektedir. Mecmuanın kendisine has olan tarafı üslûbu ve kullandığı kelimeleri, tâbirleridir. Yoksa görüşler, anglo - saksonların dediği gibi "Sokaktaki Adaméın fikirleridir. Köpek ve Bebek meselesinde de bunun böyle olduğunu anlamak için Yassıada duruşmalarım takip eden yabancı gazetecilerle şöyle bir konuşmak kâfidir. Yabancı muhabirler ve bir çok Türk gazeteci "Köpek Dâvası"nın tutmayacağını daha ilk günden belirtmişlerdir.

Köpek ve Bebek dâvaları gürültülü şekilde ortaya atılırken basit vatandaşın eski devrin mesulleri hakkındaki kanaatini bunlara dayarak ayarlayacağı zehabının zihinlere hâkim olduğu bir hakikattir. Aslında bu hikâyeler, mahiyetlerinden ziyade mânaları bakımından ehemmiyetlidir ve birer semboldür. Köpek satışı düşüklerdeki devlet anlayışının, Bebek hikâyesi Menderesteki insanlık anlayışının ifadesini teşkil etmektedir ve bunların düşüklüğünü "sakıt" kelimesinin karşılığı olarak değil, karakterlerinin bir vasfı olarak tescil etmektedir. Ama Türklere devrilen idarenin gayrımeşru hâle düştüğünü anlatmak için bu gibi vasıtalara lüzum yoktur. Türkler devrilen idarenin gayrımeşru hale düştüğünü evvelâ anlamışlar, ona karşı sonradan ayaklanmışlardır. İhtilâli bir avuç aydının eseri saymak ve memlekette Demokrat düşükleri halâ sıkı sıkıya tutan kalabalık bir kütlenin mevcudiyetine inanmak nedense batılı gazetecilerin kapıldıkları bir zehaptır. Bu, biraz da tükürülenin yalanamamasının neticesidir. Bir çok batılı gazete D.P. iktidarının son yıllarında bu iktidarın çığırdan çıkmış olduğunu belirtmekle beraber bir iyi tarafı bulunduğunu, bu yüzden köylerde tutulduğuna tez olarak savunmuştur. D.P. yi köylünün tuttuğu masalı son zamanlara -bilhassa 1957 seçimlerine- kadar Türkiyede dahi yaygın bir inanç olduğuna göre yabancıların böyle bir teşhis hatasına düşmelerini mazur görmek gerekir. Mesele bu yanlış inancı dışarda beslemekte devam etmemek, içerde ise onu zihinlerde muhafaza suretiyle Köpek ve Bebek meselelerini ön plâna çıkarmak gibi taktik hataları yapmamaktır. Bu tatlını, hâdiselere objektif bakılırsa, umulan kuvveti getirecek yerde umulmayan bir zaafa yol açmıştır. Simdi, ciddi meseleleri n plana alma saati gelmiştir. "Bütün mesele bu muymuş?" düşüncesini ortadan kaldırmak ve meselenin ne olduğunu herkese göstermek lâzımdır. Eğer Yassıada duruşmalarının . perdesi "Köpek dâvası" gibi bir operet sahnesinin değil, meselâ İstanbul ve Ankara hâdiseleri, Topkapı ve Uşak suikastları gibi vahim cinayetlerin üzerine açılsaydı ve perde Anayasayı ihlâlin ispat edilmiş, milletçe hükme bağlanmış suçunun faillerine dağıtılacak amaların üzerine kapansaydı çok şey kazanılırdı. Mönü o kadar zengindir ki çereze sofrada yer yoktur. Zira çerezle mide şişirildiği takdirde, asıl yemekler mutlaka tabaklarda kalacaktır.

Afganlı "Bastı"

Kim bastı ?

D.P. İktidarının başlıca hatası "köylü anlamaz" veya "köylü bundan anlar" formülünün arkasında kurnazlık peşinde koşması olmuştur. İktidarlarının son zamanlarında D.P. büyükleriyle temas edenler bilirler: Bunlar, V.C. yayınlarının gülünçlüğünü kabul etmekle beraber köylünün tesir altında kalacağını hesaplayarak gülünçlükte ısrar etmişlerdir. Bunlar bir çeşme ve bir camiye millet ekseriyetini avlayabileceklerinl sanmışlardır. Ama bu yol kendilerini ilk seçimde, ne kadar hile yaparlarsa yapsınlar kaybedecek vasiyete getirmiştir ve çâreyi seçimleri topyekün yok etmekte görmeye itmiştir. Temel yanlış olunca onun üzerinde yükseltilen binanın çürük çıkmasından daha tabii birşey olamaz. Türkiyedeki bütün seçimlerde şehirler ile köyler, aydınlar ile basit vatandaşlar nisbet itibariyle hep aynı istikamette oy vermişlerdir. Aydının anladığını köylü mutlaka anlamış, aydının gösterdiği tepkiyi kendi çeşnisi içinde göstermiştir.

Zaten insanın kendi anladığını başka herkesin de anladığım kabul ederek davranması olgunluğun, gerçek batılılığın ilk şartı değil midir ve "canım, ben anlıyorum ama herkes nasıl anlasın" düşüncesi gülünç bir kendini beğenmişliğin şarkta çok görülen ifadesinden başka nedir ki?

sıralarında bir genç kadın, hafiften tebessüm etti. Nilüfer Gürsoyun bu tebessümünü babası görmedi. Duruşma pazartesiye bırakıldı ve sanıklar geldikleri gibi salondan çıkarıldılar.

Mahkeme salonunun kapısından dışarı adımını atan Bayar birden bir balon gibi söndü. Omuzları çöktü. Adımları müteredditleşti. Hareketleri yavaşladı. Düşük Cumhurbaşkanı son atımlık barutunu, söylemeğe günlerdir cesaret edemediği sözleri saffederken harcamış gibiydi.

Primadonnalar

Halbuki ertesi günkü celse bambaşka bir canlılık içinde cereyan etti. Bir defa, sahnede bir çok yıldız vardı. Menderes, Zorlu, Köprülü, Gökay, Hadımlı Bayatın yanında arşı endam ediyorlardı, öğleden sonrası için ise Başkan tatlı bir sürpriz hazırlamıştı. Şahitlerin dinlenmesine geçti ve İstanbulun eski dehşetengiz Örfi İdare Komutanı Nureddin Aknozu, şehrin son "Kudretli Adam"ı Kemal Aygünü, hâtıra defteri meraklılarından Şemi Ergini, - göbeği erimiş göbekli vali Ethem Yetkineri, Mecliste İnönüye milliyetçilik dersi vermeye Menderes tarafından memur edilen Aleksandr Hacopulosu salona aldı. Dinleyicilerin keyfine hakikaten pâyân yoktu.

O gün her şey, gene saat tam 9.30'da başladı. Salon ağzına kadar dolmuş, 6/7 Eylülün onbir sanığı yerlerini almışlardı. Bayar iki kara subayının ortasında getirilmişti. Menderes bir kara, bir deniz subayının **arasındaydı, ötekiler, ellerinde pardesüleri, birerle kol halindeydiler ve kafileyi Oktay Engin kapatıyordu. Menderes otururken Bayarın selâmladı. Fakat ikisi de birbirlerine yüz vermediler. Bu, daha ziyade bir "Gösteri Selamlaşması" idi. Düşükler artık gazete okuyorlardı ve gazeteler D.P. iktidarının iki büyük başı arasındaki soğukluğu belirtmişlerdi. Bayar, duruşmaların bir başka anında bir başka dostluk gösterisi yaptı. Menderesin dolmakalemi yazmaz hale gelince cebinden kendi dolmakalemini çıkardı ve on yıllık Başbakanına verdi. Menderes, işini bitirdikten sonra, on yıllık Cumhurbaşkanına kalemini iade etti. Galiba, Bayarın malının kıymetli olduğunu biliyordu ve "Köpek Dâvasının tafsilatını gazetelerde okumuştu.**

Düşük Cumhurbaşkanı pek şık görünüyordu. Lâcivert elbisesini iyi bir terzi tarafından iyi dikilmiş iyi kumaştan bir koyu gri elbiseyle değiştirmişti. Ayakkabıları gene siyahtı ama evvelki celselerde giydiği pabuçlar değildi. Gömleği açık gri renkteydi. Buna mukabil düşük Menderes kahverengi elbisesini muhafaza ediyordu. Zaten sabık Başbakan sâdece gömlek değiştirmekle yetinmişti. Mamafih bu gömleği de ötekiyle aynı renk ve aynı biçimdi. O bakımdan bir fark sezilmiyordu. Fark, üstadın fiziğindeydi. İlk celsedeki o bitik adam bu defa toparlanma yolunda olduğunu belli ediyordu. Konuşmak yaramıştı. Eski, fıstık

Yassıadaya süpürge gidiyor

Temizlik var!

gibi haline dönmek üzere bulunduğu anlaşılıyordu. Gerçi yüz ifadesi gene bedbahttı. Ağzının çizgileri aşağı aşağıydı. Tıpkı kaşlarının çizgileri gibi. Biçimsiz burnu, bütün biçimsizliğiyle çıkmıştı. Saçlarının arka tarafı kalkmıştı. Ama, ilk güne nazaran değişiklik aşikârdı. Kalabalık görmek, kalabalığın içine girmek, kalabalık karşısında konuşmak bu, D.P. devrinin şüphesiz en alâka uyandırıcı siması üzerinde canlandırıcı tesir yapmıştı. Celse boyunca tek hatası, tıpkı avukatlarından Burhan Apaydın gibi her fırsatta lâfa karışması, zır zır ortaya çıkması, bu yüzden zaman zaman terslenip azar işitmesi oldu. Böyle anlarda, yerine dönerken düşük Başbakanın yüzünü görenler artık Başbakan olmamanın Menderese ne derece ağır geldiğini kolaylıkla farkettiler ve onun kendisine "Sabık Başbakan" dedirtmeme gayretlerini gülümseyerek hatırladılar.

9.30'da Yüksek Adalet Divanı yerini aldı.

Gelenler ve gelmeyenler

Başkan sanıkların yoklamasını yaptırdıktan sonra avukat sıralarına bir göz attı. Menderesin iki müdafii sağ taraftaydılar. Bütün diğer öteki avukatlar soldaki sıraları tercih etmişlerdi. Okunan avukat isimleri arasında tanınanlardan Sahir Erman, Enver Safter, Sulhi Dönmezer, Nurullah Kunter yoktular. Sahir Kurutluoğlu, Nüvit Yetkin ve Zeki Kumrulunun isimleri de Prof. Köp-

Yassıada kumandanı

Gerçek bir asker

rülünün avukatları olarak okundu. Prof. Köprülü, bunlardan habersiz kendilerine vekaletname tanzim ettirmişti. Halbuki üç avukat, Prof. Köprülüyü müdafaa etmek için dahi olsa Yassıada duruşmalarına katılmama kararı almışlardı. Bu yüzden sakıt değil de sabık D.P. Bakanı bir müşkülle karşılaştı. Yassıada sattıkları üç avukatla temsil edilecekti. Köprülünün kontenjanı böylece doluyordu. Halbuki vekaletname verdiği kimseler gelmeyeceklerdi.. Allahtan üç C.H.P. mensubu vazifeden istifa ettiklerini bildirdiler. Köprülünün kontenjanı boşaldı, kendisini akrabasından bir müdafi ile temsil ettirme imkanını bu suretle buldu. Gelmeyen avukatlar arasında Sayarın müdafii Nail Taner de vardı. Üstadın bir gün evvel şehre dönerken Fenerbahçede geçirdiği eğlenceli bir macerayı seyretmis olanlar, artık gazeteciler arastnda "şaşkın avukat" diye şöhret bulan Tanerin ya vapuru kaçırdığım ya da günü unuttuğunu düşündüler.

Bir gün evvel orta boylu, çıplak başlı bir adam vapurda kendisine gülümsiyen gencin yakasına bir kaç saniye dikkatle baktıktan sonra başını sallamış ye kaşlarını çatarak:

"— Ben, bana şaşkın diyen bir gazetenin mensubuna müdafaamın metnini veremem" demişti.

Genç adam gülümsiyerek muhatabının yanından uzaklaşmıştı. Bir iki adım gittikten sonra göğsündeki hangi gazete mensubu olduğunu gösteren kartı çıkarmış ve çıplak başlı adamın yanına tekrar sokulmuştu. Aradan iki dakika ya geçmiş, ya geçmemişti. Muhatabına, yaptığı müdafaanın metnini istediğini bildirmişti. Çıplak, başlı adam sormuştu:

"— Hangi gazetedensiniz siz?"

"— Adana Bugün gazetesinden efendim".

Çıplak başlı adam gülümsemiş ve iki dakika evvel fena halde terslediği gencin koluna girerek sesinin tonuna sevimli bir hal vermeğe çalışmıştı;

"- Vallahi, müdafaamın yazılısı yok evlâdım. Ban hep irticalen konuşurum. Yoksa gazetecileri çok severim, reddetmek istemezdim. Ama ne yapayım, elimden bir şey gelmiyor".

İşte, bu çıplak başlı adam Celal Bayarın avukata Nail Tanerdi. Bir evvelki oturumda cüppesini giymeyi unuttuğundan gazeteciler ve halk arasında haklı bir şöhret yapmış, sabık Cumhurbaşkanının vekâletini almaktaki gayesinin ilk adımını pek iyi atmıştı. Ancak, şöhretli avukata "şaşkın" diyen Cumhuriyet gazetesi Nail Taneri ziyadesiyle üzmüş olacak ki üstad Cumhuriyet muhabirine pek sert davranmıştı. Ama böylece, şaşkınlığının da yeni bir örneğini verdiğinden tabiî habersizdi.

Pandomima başlıyor

Pandomima sanıklardan Mehmet Ali Balinin sorguluyla bağladı. Balin, hâdise anında, Selânikte Başkonsolos bulunuyordu. Beyaz saçları vardı. Açık gri, kruvaze bir elbise giymişti. Heyecandan veya korkudan tirtir titriyordu. Hele Başkan kızıp, kendisini bir kaç defa azarlayınca bayılacak gibi oldu. Sesi çıkmıyor, lâf anlamıyor, söyleyeceklerini karıştırıyordu. Onu gördükten sonra hariciyemizin niçin iyi işlemediğini anlamak son derece kolaylaşıyordu. Hayır, Balin bomba hâdisesiyle alâkalı değildi. Salonu dolduranların kahkahaları arasında "Bugüne kadar bir bombanın nasıl olduğunu bile görmüş değilim" dedi: Elleri, ayakları zangır zangır oynuyordu. Başkan sual sormakta devam edince "Duyamıyorum. Ağır işitiyorum" diye itirazda bulundu. Başol kendisine bir kulaklık verdirtti. Sorgu devam etti, Baline sorulacak bir şey kalmayınca Başkan bomba hadisesi hakkında Selanikteki dâvayı gören Yunan mahkemesinin ilâmını okuttu. Bunda bombanın Türk konsolosunun talimatı üzerine Başkonsolosluk kavası Hasan Uçar tarafında kasten yerleştirildiği yapılan tahkikatta elde edilen delillere dayanarak belirtiliyor ve kavas hapse mahkûm ediliyordu.

Düşük Menderes duruşmada
Artistik pozlar

Dinleyiciler ilâmı dikkatle dinlediler, fakat doğrusu istenilirse pek tasvip etmediler. Bayar kambur oturuyor ve yüzünü gözünü oynatıyor dilini avurtlarında dolaştırıyordu Çenesi dışarıya doğru uzamış, kaşları kalkmıştı. Menderes not alıyordu. Zorlu, saçları dağılmış bir haldeydi ve pek uykusuz görünüyordu Dinleyiciler arasında bulunan annesi kendisini yaslı gözlerle takip ediyordu. Nilüfer Gürsoyu arayan nazarlar sıralar üzerinde boşuna dolaştı. Genç kadın gelmemişti.

Başkan sanığa Yunan mahkemesinin kararının okunmasındakl sebebi anlattı. Bu karar Yüksek Adalet Divanını bağlamıyordu. Bir ehemmiyeti de yoktu. Sâdece bâzı husasları ortaya koyması bakımından alâka çekiciydi ve sanıkların bu konuda ne düşündüklerini ifade etmelerinde fayda vardı. Balin kekeliyerek tıpkı Menderes gibi "Muhterem Reis Beyfendi Hazretleri.." diye başlamaya kalkıştı, fakat barut kokarı Başol kendisini fena halde tersledi:

"— Muhterem Beis Beyfendi Hazretlerini bırak. Söyleyeceğini söyle.."

Selanikteki eski Başkânsolosumuzda söyleyecek hal mi kalmıştı?

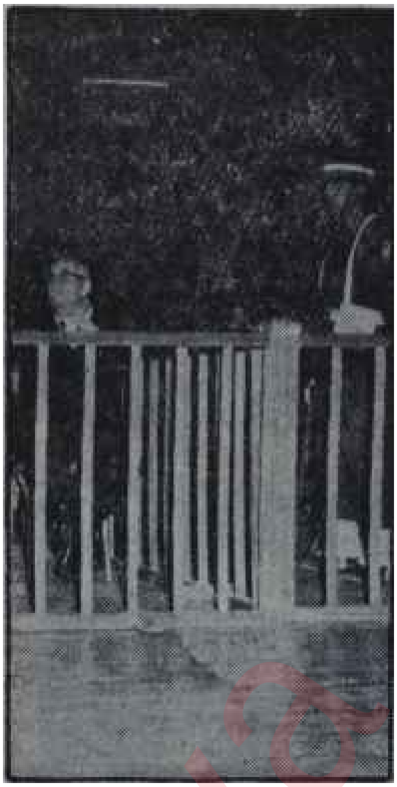
Sanık mikrofonunda onu muavini Mehmet Ali Tekinalp takip etti. İki Mehmet Ali arasındaki fark akla kara arasındaki fark kadardı. Tekinalp cerbezeli, çok ve süratli konuşan bir adamdı. Lâfa başlayınca hem sonunu getirmiyor, hem de makineli tüfekle ateş ediyormuş gibi kelimeleri sıralıyordu. Başkan kendisine belki on defa ihtar etti, fakat hiç biri fayda vermedi. O gene, söylüyor da söylüyordu. Başkan bir ara "Bitti mi?" diye sordu, pişkin Tekinalp şu cevabı verdi:

"— Durun. Daha var!"
Manzara o kadar komikti ki Fatin Rüştü Zorlu eski memurunun, Hasan Uçar eski âmirinin haline gülmeye başladılar. Menderes hâlâ baht, Bayar hala hissizdi. Tekinalp en kısa zaman zarfında en uzun beynatı verdi ve bir kaç defa azar işitikten sonra yerine oturdu. Onu Hasan Uçar takip etti. Kavas, uzun lu, ince bir gençti ve pekâlâ koyordu Üslûbu Balinlnkinden indü. "Ben Gümülcünede namuslu bir ailenin evlâdıyım" diye söze başadı. Kendisi gibi Gümülcüneli olan Oktay Enginin tavassutuyla Baş konsolosluğa girmişti. Güzel ve samimi bir ifade verdi. Yunan hapishanesinde çektiklerini söyledi, Yunan makamlarının kendisini bir takım itiraflara zorlamak için nasıl çalıştıklarını anlattı. Mahkeme ilamındaki isnatlar hep uydurmaydı, düzmeceydi. Yunanlıların bütün gayeleri kendisisi "Bunu Türk Hukuki tertipledi" diye söyletmekti, Fakat bu arzuyu yerine getirmemişti .Zira hakikat bu değildi.

Son konuşan Selanik kahramanı, Oktay Engin oldu. Orta boyluydu. Açık kumraldı. Kıvırcık saçları vardı.Lâcivert, kruvaze bir elbise giymişti. Başkan dahil, herkes üzerinde bir derece müsbet tesir bıraktı. Aıydı. Derli toplu ve mazbut konuşuyor, sözlerini renklendirmesini biliyordu. Kendisine Yunan mahkemesince atfedilen mektuplar sahteydi, Bombayı ne kendisi atmış, ne de Hasan Uçara attırmıştı. Bunlar Yunan makamlarının tertipleriydi. Baş- kendisi Türkiyeye iltica ettiği zaman vatandaşlığa kabulü kararının Bakanlar Kurulundan geçtiğini hatırlattı, fakat bir gün evvel Menderesin "Oktay Engin adını ilk defa duyuyorum" dediğini bildirdi. Oktay Engin Menderesi şahsen hiç görmediğini, konuşmadığını söylemekle yetindi. Düşük Başbakan başını sallıyordu. Saat ll'de sorgular bitti. İtiraf etmek lâzımdır ki o dakikada , daha ziyade sanıkların lehindeydi.

Yunan mahkemesinin haltları

Hadisenin Selanik cephesi kahramanlarının sözlerinden bir husus laşılıyordu. Bomba patladıktan ve İstanbulda bilinen vak'alar cereyan ettikten sonra Yunan makamları Atatürkün evine yapılan suikastın mesulünün bir Yunanlı olmadığını ispat endişesine düşmüşlerdi. Bunun için bir mesul aramışlar ve gözlerini Hasan Uçara çevirmişlerdi. Fakat Hasan Uçar bütün teklifleri, sonra da tehditleri reddetmişti. Akıllı Oktay Engin de kendisini sıkı tutmuştu. Buna rağmen, düzmece bir tahkikat ve bir kısım delillerle bir Yunan mahkemesinden mahkûmiyet ilâmı alınabilmişti. Bombayı kim atmıştı ? Bilinmiyordu. Fakat Belinin, Tekinalpin, Enginin ve Uçarın bildiği bunun Türkler tarafından patla» tılmadığıydı. Yunan mahkemesi bombanın Türkiyeden Başkonsolos ve Konsolos tarafından getirildiğini ifade etmişti. Böyle bir şey yoktu. Ne Balin bir bomba getirmişti, ne de Tekinalp.

Bayar sanık mevkiinde
"Gözü kararmış" bir adam

Böylece, dinleyicilerin önüne geçen haftanın sonundaki gün 6/7 Eylül hadiseleriyle alâkalı olarak iki ihtimal çıktı. Ya bomba Menderes tarafından attırılmıştı ve Selânikten gelen sanıklar yalan söylüyorlardı. Ya da onların hakkı vardı, Yunan makamları bir tuzak kurmuşlar ve suçu Üzerlerinden atarak Türkleri hâdisenin doğrudan doğruya ve vasıtalı olarak tek mesulü haline getirmeye çalışmışlardı. Tabii bu, dâvanın asıl konusunu, yâni 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep mi olduğu ve kim tarafından tertip edildiği suallerinin cevaplarının aranmasını lüzumsuz kılmıyordu.. Pekâlâ bombanın patlatılmasında Menderesin ve hükümetinin bir suçu olmayabilir, fakat bu hâdise beklenilen fırsatı vermiş bulunabilirdi. Hâdisenin Yunanistanda geçen kısmı böylece karanlıkta kaldı. Fakat bilhassa Oktay Enginin son derece aklı başında bir insan tesiri uyandırması ve hâdiseleri elverişli tarzda izahı Yunanlıların bir oyun yaptıkları intibaını uyandırdı. Bu neticeyi Yunan Parlâmentosu adına duruşmaları takip için gelmiş bulunan Atina milletvekili îlias Bremides üzüntüyle seyretti. Türkiyede Menderese itimat yoktu ama Yunan mahkemesinin itibarı da öyle yüksek değildi.

Karşılıklı görüşmeler

Hava Başsavcının söz almasıyla değişti ve bir anda canlılık kazandı. Altay Egeseli ayağa kalkınca bütün sanıklar dikkat kesildiler. Başsavcı evvelâ bir hususu açıkladı. Bir evvelki celsede, Menderesin Yunan Başbakanına yazdığı tarziye mek tubudur diye okunan tarihsiz ve imzasız metin yanlış numaralanmıştı. Bu, aslında Milli Emniyetin bir raporuydu ve . Başbakanlıkta bulunmuştu. Altay Egeseli, bir teamül olarak ve Millî Emniyet mensuplarının serbestçe çalışmalarım temin maksadıyla bu raporların imzasız ve tarihsiz bulunduklarını bildirdi, "imzasız ve tarihsiz olması kıymetinden bir şey kaybettirmez" dedi. Sonra, şimdi sanık mevkiinde oturan Köprülü ile Gökayın tanık sıfatıyla Yüksek Soruşturma Kuruluna verdikleri ifadelerin okunmasını istedi. Bir kâtip evvelâ tanık Köprülünün ifadesini yüksek sesle okumaya başladı. Bu sırada Menderes başını hafifçe sola çevirerek sağ kulağını kâtibe döndürmüştü. Bayar ise iskemlesi üzerinde ikiye katlanmış, elleri bacaklarının arasında bitiştirilmiş, dinliyordu. Kurucu dostlarının bildirdikleri ikisinin de hoşuna' gitmedi.

Köprülünün ifadesi evvelâ, bir üçüncü "İstânbula dönelim"ci meydana çıkarıyordu: Prof. Köprülü! Hani, hâdise akşamı üç Korucu birlikte Ankaraya müteveccihen Haydarpaşadan ayrılmışlar, Sapancaya gelince vaziyetin vehametini öğrenip İstanbula dönmüşlerdi ya.. Bayar, sorgusu sırasında dönüş fikrinin kendinden geldiğini ileri sürmüştü. Arkadan Menderes, Bayarın yanıldığım, dönüşü kendisinin ortaya attığını bildirmişti. Bu sefer Köprülü "Ben, İstanbula dönelim dedim" diyordu. Salonda bir gülüşme oldu. Sakıt değil ama sabık D.P. Bakanı tanık sıfatıyla verdiği bu ifadede büyük bir samimiyetle kendi ruh haletini anlatıyordu. Hâdiseleri görür görmez bu çapta bir marifetin ancak bir teşkilâtın eseri olabileceğini düşünmüş ve hatırına Hükümet ile Ko-

tnünistler gelmişti. - Zira vak'a o ehemmiyetteydi ki bütün dünyadaki itibarımız ayaklar altına alınmıştı. Köprülü, bir hükümetin böyle bir tertibe girişebileceği fikrini derhal uzaklaştırmıştı. Bu, nasıl olabilirdi? Nitekim İstanbulla Sapanca arasında iki Kurucu dostu kendisine hiç bir şey söylememişlerdi. Ama Köprülü diyordu ki: "Onlarla aram o tarihte 0 kadar açıktı ki, bana artık hiç bir şey söylemiyorlardı."

Vaktaki mahkemelerde Komünistler beraat etmişler ve bir takım hadiseler gelişmişti, o zaman Köprülünün zihninde ilk günün ikinci şıkkı gelişmişti. Eski Bakan "6/7 Eylülün Fatin Rüştü Zorlunun ilhamıyla, Menderesin tertibiyle yapıldığı kanaatine varmıştı". Hükümet işten mesuldü. Fakat vak'alar başka istikamette ilerlemiş ve bundan Yunanlılar faydalanmıştı. Böylece millî menfaatlerimiz Zorlu ve Menderes tarafından zedelenmişti.

İfade, salonda derin bir heyecan yarattı. Sanki yeni bir bomba atılmıştı.

Gökayın sırrı

Başkan bundan sonra Gökayın tanık sıfatıyla verdiği ifadeyi okuttu. Bu, pek uzun bir ifadeydi. O kadar ki Başol bir ara "çok uzunmuş" demekten kendisini alamadı. Ama ifade, Köprülününkinden daha az alâka uyandırıcı değildi. Eski valinin bildirdiğine göre Menderes, Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Başkam Hikmet Bile hâdiselerden evvel olağanüstü alâka göstermiş, onu resmi davetlere çağırtmış, sonra da arabasına alıp Florya yoluna götürmüştü. İki ahbap otomobilde başbaşa konuşmuşlardı.

Gökay, kâtip kendisinin tanıklık ifadesini okurken yan gözle Menderese bakıyor, düşük Başbakanın ne yaptığjnı dikkatle inceliyordu. Menderes, yüzü hareketsiz, sinirli bir tarzda ifadeyi dinliyor, bazı notlar alıyordu. İfadeye göre Gökay, 6 Eylül günü bir gazetecinin kendisine verdiği haber üzerine Menderesi Floryada, telefonla bulmuş, bu hâdiseyi bildirmiş, bâzı tedbirler alınması gerektiğini söylemişti. Fakat Menderes kendisine bunun yalan olduğunu, nitekim haberin akşam radyosunda yalanlanacağı cevabını vermişti. İfadede, devr-i sabıkta büyükleri uğurlamanın da ne kadar mühim bir vazife olduğu ortaya çıkmaktaydı. Bir alâkalı Haydarpaşaya gelemeyecek oldu mu, bu bir mesele teşkil etmekteydi.

İfadesi okunurken Başkan, Gökayı zaman zaman mikrofona çağırdı ve ek bilgi aldı. F.K.G. kısacık boyuyla koltuğunun altında meşhur mavi dosyası, bir kukla edasıyla yerinden fırlıyor, boyuna göre ayarlanmış mikrofonun başına gidiyor» istenen bilgiyi veriyor, sonra yerine dönüyordu. Bu hareketler sıklaşınca salonda gülüşmeler başladı. Üstadın hai hakikaten komikti. Fakat ifadenin bâzı alâka uyandırıcı tarafları bulunduğu süratle ortaya çıktı. Gökayın işittiğine göre Menderes, hâdise gecesi Londrada bulunan Zorluyla yaptığı telefon konuşmasında "İstediğin nümayiş burada da yapıldı" demişti. Gökay, Londradaki nümayişin de Zorlu tarafından tertiplendiğini Kıbrıslı avukat Nevzat Karagilden duymuştu. Zorluya gelince memlekete döndükten sonra mecliste kendisine:

"— İstanbul hâdiselerini büyütmeye lüzum yok. Zaten bunlar dışda da o kadar gürültü yapmadı" demişti. Zorlu Dışişleri Bakanının tefsiri herkesi güldürdü.

Fuat Köprülü
Başı dertte

Gökay ifadesinde Dr. Gedik de bahsediyordu. Gediki o akşam ara halk durdurmuş, sonra tanıyı alkışlamıştı. Gedik hâdiseleri "n galeyan" diye vasıflandırmış, an Menderes ertesi gün tahribatı göriyle gördüğünde İçişleri Bakanı bir küfür savurarak milli galeyan teşhisini şiddetle reddetmişti. halbuki Gökaya göre aynı Menderes bir müddet sonra, politika olarak hâdiseleri gene millî galeyan diye göstermeye çalışmıştı. F.K.G. başka bir iddiada daha bulunuyordu: İdareyi ilân ettiren kendisiydi. Böylece, "İstanbula dönelim"ciler nasıl üçe çıkıyorsa, "örfi İdare ilâncılar dörde yükseliyordu. Zira daha evvel Bayar da, Menderes de, Köprülü örfi idareyi kendilerinin ilân ettirdiklerini bildirmişlerdi. Halbuki aslında bu hiç bir zaman resmen ilan da edilmemiş, sâdece ilân edildi ilân olunmuştu! Yâni iş, arap saçı gibi bir mesele halindeydi.

Gökayın ifadesi okunurken Menderes alt dudağını ısırıyor, hırsla rafa bakmıyordu. Zorlunun şaşkın bir hali vardı. Hayır, F.K.G. nin ifadesi düşüklerin hiç hoşuna gitmemisti.

Yüzyüze

Başkan evvelâ Köprülüyle Gökalp birlikte mikrofon başına çağırdı. Köprülü eski İstanbul valisi ve yeni kader arkadaşından beş parmak kadar uzundu. İki ahbap çavuşlar mikrofonun başında numara yapan çift balarısına benziyorlardı. Başka herkesin ağzında dolaşan bir husu su kendilerinden sordu. Bu, "te hikâyesi" neydi? Güya Gökay, o gece konuşulanları banda almıştı ve bant sayesinde devrin ileri gelenleri avuçu içinde tutuyordu. İki ahbap çavuşlar böyle bir hâdiseden haberdar mıydılar? Köprülü, adeta malûmat beyan etti. Bu mevzu hiç bir şey bilmiyordu. Gökaya gelince o, şayianın kendi kulağına geldiğini söyledi. Fakat şayianın lı yoktu. Sâdece, cereyan eden vakaları dakikası dakikasına zaptetmişti -yazmak suretiyle-. Her halde haber ondan galattı Halbuki işin aslında haber F.K G. nin ta kendisiden galattı. Bu nevi oyunların meraklısı Gökay "teyp hikâyesi"ni bizzat doğurmamış da olsa bizzat beslemis, adamlarına besletmişti. Kö

rülü bu arada 6/7 Eylülün Zorlunun ithamı ve Menderesin tertibi olduğu Kanaatinin de sâdece bir tahminden ibaret bulunduğunu ve bir delile dayanmadığını kendisinin böyle bir vicdani neticeye düşünce ve inanç yoluyla vardığını açıkladı.

Bu sırada Menderes doğrulmuşdu. Fakat Başkan, daha evvel söz istemiş olan Zorluyu mikrofona çağırdı. Zorlu Dışişleri Bakanı bir gün evvelki şirretlik istidadını kaybetmişti. Elleri önünde bağlı, sakin ve edepli konuştu. Başkan kendisinden bu ilham hikâyesi"nin ne olduğunu soruyordu. Zorlu bunun. Köprülünün ve bizzat ifade ettiği gibi bir kanaatten ibaret bulunduğunu, hiç bir delile dayanmadığını söyledi. Ayrıca, Londradaki nümayişleri tertiplediği iddiasını reddetti. Başkan daha velâ Zorlu, Gökaydan bir hususun sorulmasını istedi. Başbakanın kendisine "İstediğin nümayiş burada da Oldu" dediğini kimden duymuştu? Bu, Oökaym kulağına nereden gelmişti? Gökay, "İsmet İnönüye verilen bir rapordan** dedi. Evvelâ kimse anlamadı. Sonra mesele anlaşıldı. Babıâlide Milli Emniyetten Olduğu sanılan ve Gökayın adamı olduğu bilinen Aziz adında şüpheli bir adam dolaşıp dururdu. Anlaşılan bu zat Fazıl Şerafeddin Bürge vasıtasıyla İnönüye bir rapor göndermiş, bunun bir suretini hamisi Gökaya vermiş, bir üçüncüsünü de her halde Milli Emniyete sunmuştu. Bütün bu duruşmaların ortaya koyduğu başka bir hakikat Milli Emniyetin düşüklerin devrinde nasıl perişan bir halde bulunduğu hakikati oldu. Çok taraflı ilk karşılaşması orada olmuştu. Başka şey biliniyordu. Bayar fütursuz, dönüp yerine oturdu. Bundan sonra savcı, bilhassa Menderesten bir takım hususlar sordu.

Köprülü Yüksek Adalet Divanına ifade veriyor

Bir "İstanbula dönelimci" daha...

Siyaset meseleleri

Egesel suallerini yazılı olarak hazırlamıştı Bunların sâdece sayısı çok değil, hacimleri de kabalıktı ve doğrusu istenilirse başarılı sualler olmaktan uzaktı. Başsavcı maddi hususlar üzerinde durmuyor, daha ziyade bazı sahalarda Menderesin politikasının hesabını soruyor, kendisinin politikacı Olarak başarasızlığını ortaya koymak istiyordu. Nitekim Başkan Başol zaman zaman Başsavcının sözünü kesti ve onun sokulmasını istediği sualleri "maddi hususlara dokunmuyor" diye sormadı. Bu, gayet iyi tesir bıraktı. Demek ki usulün dışına çıkan avukatlar da olsa, Başsavcı da, Başkandan aynı muameleyi görüyordu. Buna rağmen Egeselin sualleri arasında maddi hususlara da temas edenleri vardı ve bunlara Menderesin mukabelesi çok alâka uyandırıcı oldu. Meselâ Rum Patriği Athenagoras hadiselerden sonra Başbakana zehir zemberek bir mektup yazmış, hükümeti ağır şekilde itham etmişti. Menderes bunun üzerine ne yapmıştı? Düşük Başbakan mikrofona gelerek 1-zahat verdi. Mektubu, "o günün üzün tüsü içinde heyecanla yazılmış bir mektup" saymış ve bir kenara bırakmıştı! Menderesin söylemediği, İstanbul rumlarının oylan için Patrik efendiye güvendiği ve onunla arayı iyi tutmak istediğiydi. Başsavcının öğrenmek istediği başka bir husus 6/7 Eylül hâdiseleri hakkında Meclis Tahkikatı açılmasına Menderesin niçin mâni olduğuydu. Düşük Başbakanın bu vesileyle söylediği sözler ibretle dinlendi.

Menderese göre, eğer Grup ve Meclis isteseydi Meclis Tahkikatı açılırdı! Madem ki açılmamıştı, demek ki istememişti. Başkan "Gruba müessir olduğunuza göre.." dedi. Sanki Menderes bunu ilk defa işitiyor du. O kadir hayret etti- "Bendenin Gruba tek başıma hakimdim diye bir mütalea ileri sürülemez" dedi. Salonda gülüşmeler oldu. D.P. iktidarının Kuvvetli Adamı, kudretini inkâr ediyordu. Sonra, mahkemeler kurulmuştu. Kazai organlar işe el atmıştı. Meclis Tahkikatına ne lüzum vardı? Başkan ve Başsavcı mahkemelerin herkesi beraat ettirdiklerini, bunun üzerine hakiki mesullerin aranmasının niçin terkedildiğini sordular. Menderes, kabahatin Mecliste olduğunu ima etti. Meclisin kararlarına karşı boynu kıldan in-

sonra, "Sanık Adnan Menderesi" dedi. Düşük Başbakan, o ezik tavrıyla mikrofona yaklaştı. Başol ihtar etti: "— Kısa! Eğer uzatırsanız keserim. Kısa söyleyeceksiniz.."

Menderes de Köprülünün iddialarının birer tahminden ibaret bulunduğunu ileri sürdü ve Başkan tarafından süratle yerine gönderildi. Arkadan Alâaddin Erişin tanık sıfatıyla verdiği ifade okundu. Bunda meyillin çıkan, İstanbulun eski valisiyle İstanbulun eski polis müdürünün, bu vazifeleri deruhte ederken kavgalı bulunduklarıydı! Şehir, doğrusu iyi dare edilmişti. Saat 12'yi geçmişti. Başkan celseyi tatil etti.

Yeni sualler

Öğleden sonraki celse, alaka uyandırıcı bir hava içinde başladı. Evoynayanlar, uydurma rapor düşenler..

Müteakiben mikrofon başına Bayar geldi ve Gökayın başka bir iddiası üzerine görüşünü açıkladı. Gökaya bakılırsa düşük Cumhurbaşkanıyla düşük Başbakan Floryadan Haydarpaşaya geçerlerken yolda nümayişçiler dolayısıyla müşkilata uğramışlar, bu yüzden istikamet değiştirmek sorunda kalmışlardı. Bayar bunu reddetti. Yolda basit talebe toplulukları görmüşlerdi. Bayar, Köprülünün de kendileriyle birlikte bulunduğunu söyledi. Başkan Köprülüye bunun doğru olup olmadığını sordu. Köprülü reddetti. Hayır! Kendisi Haydarpasaya trenin hareketinden yarım saat evvel ve Anadolu yakasından gelmişti. Düşüklerle

Bir Mülakat

Bir Hukukçu Geldi

Geçen haftanın son günlerinden birinin gecesinde, saat tam 23 te Yeşilköy Hava Alanına ayak basan üç düğmeli koyu gri bir elbise giymiş 1.84 boylu devkari İsviçreli bir adamın ilk karşılaştığı ve elimi sıktığı bir AKİS muhabiri oldu. Amerikan yapısı 64 kişilik bir dört turbinli pervaneli Electra - Lockhead uçağının Cenevreden İstanbula getirdiği siyah yarım çerçeveli gözlüklü ve gerdanı sarkık 47 yaşındaki adam Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun Yassıada duruşmalarını takip için gönderdiği müşahit avukat Raymond Nicholet idi. Evli, iki çocuk babası Nicholet, akisleri milli hudutlarımızı aşan Yassıada duruşmaları hakkında mensup olduğu ve Genel Merkezi Cenevrede bulunan teşkilâta bir rapor sunmakla görevlendirilmişti.

Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun maksadı, yeryüzünde hukuk prensiplerini desteklemek ve onların terakkisini sağlamaktır. Dolayısıyla da faaliyetlerini insan haklarının ve temel hürriyetlerin tanınmasına ve himayesine çevirmiş bulunmaktadır. Türkiye dahil, Hür Dünyaya mensup 26 memleketin hukukçularını temsil etmektedir. Gayelerine, muntazam bültenler ve özel raporlar neşredip dağıtmak, hukuk prensiplerinin ihlâl edildiği dâvalarda doğru yolu tavsiye etmekve öğrenci seminerlerinden beynelmilel konferanslara kadar değişen toplantılar tertiplemek suretiyle ulaşmağa çalışmaktadır.

Aşağıda, AKİS muhabirinin 25 yıllık hukukçu Nicholet'ye sorduğu müteaddit suallerin cevaplarını bulacaksınız:

"Milletlerarası Hukukçular Komisyonu beni, Yassıada duruşmalarını takip ve müşahedelerimi bir rapor halinde sunmakla görevlendirdi. Size temin ederim ki, ziyaretimde hiçbir fevkalâdelik yoktur. Teşkilâtımın, böylesine önemli ve bütün dünyayı alâkadar eden dâvalara müşahitler göndermesi mutadıdır. Batı Berlinde 952 senesinde dünyaya gelen Milletlerarası Hukukçular Komisyonu, daha önce meselâ muhtelif vesilelerle İspanyaya, Portekize, Güney Afrikaya müşahitler yollamıştır. Moskovadaki U-2 casus uçağının Amerikalı pilotu Powers'in ve Arjantinden kaçırılan Yahudi Kasabı Eichmann'ın Tel-Aviv'de yapılmakta olan duruşmaları müşahütlerimizce takip edilmiştir veya edilmektedir. Macar ve Irak ihtilâllerinden sonra açılan muhakemeleri takip için Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun müşahit gönderme konusundaki ısrarlı müracaatleri Budapeşte ve Bağdad Hükümetlerince reddedilmiştir.

"Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun tarihi Yassıada duruşmalarının adaletinden şüpheye düştüğü zannının uyanmamasını bilhassa rica ederim. Böyle bir zehap tamamile yanlış olur. Benim, neden Türkiyeye tam zamanında değil de Yassıada duruşmalarının başlamasından bir hafta sonra vardığım zihinlere takılmamalıdır. Hemen belirteyim. Milletlerarası Hukukçular Komisyonu azaları gönüllü olarak ve fahriyen vazife kabul ederler. Hepimizin işimiz gücümüz ve müşterilerimiz var. Azalar arasında meşguliyeti olmayan ve dürüst tanınmış birini bulmanın ne kadar müşkül olduğunu takdir edersiniz. Beni tâyin ettikleri zaman, Yassıada duruşmalarının açılışına üç gün vardı. Fakat bağlantı ve taahhütlerimi ancak halle ve düzene koyabildim.

Tassıada duruşmaları hakkında hiçbir ve gazetelerin yazdıklarının dışında peşin ve esaslı malûmat ve intibaım yok. Benden iyi bilirsiniz, her gazeteci hâdiseleri işine geldiği şekilde tefsir eder. Demek istiyorum ki, basın ve radyo haberlerinden, sathi olmağa mahkûm bulunanlar hariç, mesnetli bir hükme varmak imkânsızdır. Size görüşlerimi Yassıada duruşmalarını takibe başladıktan sonra anlatmağı çok isterim Esasen hukuk prensiplerine riayet edilip edilmediği herşeyden önce bir vicdan konusudur, bilhassa politik meselelerde...

"Teşkilâtımın hiçbir politik hüviyeti yoktur. Çalışmalarımız tamamen akademiktir. Benim şahsen veya teşkilâtın Yassıada duruşmaları hakkında müsbet veya menfi hiçbir tutumumuz yok. Sâdece objektif olarak hâdiseleri gözetliyeceğim ve politikayla uğraşmıyacağım. O kadar. Adaletin tatbikatını görmeden bir netice çıkarmama imkân yoktur. Tatminkâr bir rapor hazırlamağa yeter malûmatı ve kanaati toplayana kadar Türkiyede kalacağım. Gene sizi temin edeyim ki, Yassıada duruşmalarım takipten başka hiçbir maksatla Türkiyeye gönderilmiş değilimdir.

"Raporum, İcra Komitesinin tasvibinden geçtikten sonra 32 bin tirajlı Milletlerarası Hukukçular Komisyonu bülteni, münhasıran fezalarımıza gönderdiğimiz haber mektupları, ufak bir ücretle satılan ve senede iki defa intişar eden Milletlerarası Hukuk Komisyonu gazetesinde neşredilecek ve dünyanın her yetine tevzi olunacaktır. Ayrıca özel bir rapor veya ettid olarak da yayınlanacaktır.,

'Türkiyedeki mesleğimizle ilgili hâdiseleri yakinen takip etmiş bulunuyoruz. 27 Mayıstan, askeri darbe! hükümetinizden önce bazı fireler vermekle beraber hukukçularınızın yapmış oldukları cansiperane mücadeleden haberdarız. Teşkilâtımın ve benim Türk Adliyesi etrafındaki düşüncelerimiz genel olarak müsbet tir. Böyle devam edeceğinden de şüphemiz yok. Cenevre Üniversitesi Hukuk Fakültesindeyken oradaki Türk öğrencileriyle sıkı münasebetlerim olmuştu. Hocalarımdan Ord. Prof. Dr. Sauser Hall, sizin biz isviçrelilerden adapte ettiğiniz Medeni Hukukunuz üzerinde Türkiyede incelemeler yapmıştı.

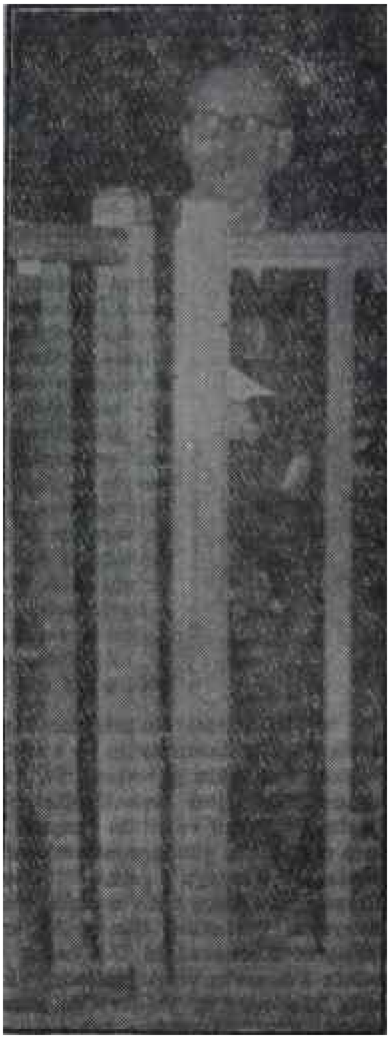
"Benim buraya gönderilmem, asla ve kat'a bir mü dahele anlamına alınmamalıdır. Hedefimiz, daha önce belirttiğim maksadımıza ulaşabilmek ve üyelerimizin oturdukları yerde bir temsilci vasıtasıyla görgü, bilgi ve tecrübelerini arttırmaktan ibarettir ve son derece saf ve temizdir."

ceydi. Ama, Meclis karar vermemişti ki.. "Meclis Tahkikatının açılmaması Meclisin Hükümeti mesul görmeliğini gösteriyor" dedi.

Başsavcının, Athenagorasla üç defa görüştüğünü bildirip Patrik eefendiyle ne görüştüğünü sorması düşük Menderesi pek kızdırdı. "Ne konuşmuş olabiliriz?" dedi. Herkes kendisine baktı. Bunun cevabını bizzat vermesi gerekiyordu. Ne konuşmuş olabileceğini başka kim bilecekti? Ama Menderes, bunda bir suçlama kokusu alıyordu. Mesele başka şahitlerin dinlenmesi ânına talik **edildi.**

Egeselin Gökaya da bir suali vardı ve işte o sual, hakikaten pek eğlenceliydi. Gökay, artık vazife göremem diye istifa etmişti. Peki, İstifası kabul edilmeyince nasıl olmuştu da vazifede kalmıştı? Gökay kısa ve seri adımlarla, âdeta yuvarlanır gibi mikrofonun başına geldi. Efendim, bunu kendisinden ekalliyetler rica etmişti! Söylemediği, valiliğe ve cakaya ne derece meraklı bulunduğu, orada kalmak için her şeye razı olduğu ve zaten istifasının da, Menderesin belirttiği gibi bir blöf sayılması gerektiğiydi.

Karşılıklı sualler ve cevaplar bu minval üzere devam etti. Konuşmasa patlayacağından ciddi endişeler duyulan Burhan Apaydın en sonda kararname hakkında söz **aldı.** Yunan mahkemesinin ilâmı nasıl getirilmişti? Yunan ilâmının haklılığı hangi araştırma neticesi anlaşılmıştı? Bu sualler, Menderesin savunmasının hangi esaslara dayanacağını belli ediyordu. Düşük Başbakanın avukatları kararnamenin ve iddiaların bir Yunan mahkemesinin ilamına dayandığını, bomba hâdisesinin mürettep olduğu hususunda o ilamdan başka **delil** bulunmadığını ortaya koyacaklar, millî hisleri birinci plâna alan konuşmalarla işin üst tarafını "yutturma" cihetine gideceklerdi. Halbuki, ortada iki mesele vardı. Bomba Menderes hükümetinin bir tertibi miydi? Belki evet, belki hayır. Bu husus duruşmaların cereyanı sırasında ortaya çıkacaktı. Bu, bir. Ama ikincisi, 6/7 Eylülü doğuran nümayişlerin Zorlunun İlhamı ve Menderesin tertibi neticesi olup olmadığı araştırılacaktı. Bunların, hiç olmazsa birinci fasıllarında mürettep bulundukları ortadaydı. Duruşmalar mürettipleri meydana çıkaracaktı ve bombayla nümayişlerin alâkası tam değildi. Yani, bombanın dört Selânikli sanık tarafından atılmadığının tesbit edilmesi İstanbul hâdiselerinin mürettep olmadığını ortaya koymayacaktı. Bombayı başkaları atmış olabilir ve Menderesle Zorlu 6/7 Eylüle yol açan hâdiseleri gene de tertiplemiş bulunabilirlerdi. Her şey gösteriyordu ki Kıbrıs politikasının bir vasıtası diye zorlu diplomat "Bay Yüzde On" bir takım "halk heyecanı" gösterileri tertipletmiş, fakat alâkalı emniyet kuvvetlerinin vaziyete hâkim olamamaları neticesi ve bâzı karışık ellerinin işe karışmasıyla

Zorlu dinliyor

Vicdanının sesini mi?

6/7 Eylülde İstanbulda bir dükkân tahrip ediliyor

Suçlu aranıyor

6/7 Eylül faciası meydana gelmişti. Nitekim, İstanbulun şahit olarak dinlenilen son, göbeği erimiş göbekli valisi Ethem Yetkiner hâdise gecesi düşük başların halini gayet iyi anlattı. Bunlar son derece üzgün ve kızgın görünmüşlerdi. "Bizlere, vazifemizi yapamamışız, hâdiseler bizim yüzümüzden bu hale gelmiş gibi bakıyorlardı". O kadar ki, İstanbul şehri mesullerinin hazırlattıkları resmî arabalara binmemişler, taksi çevirip onunla şehre dönmüşlerdi! Nitekim Yetkiner bir kaç gün sonra Emniyet Umum Müdürlüğü vazifesinden alınmış ve tombul idareci tekrar göze girmenin çâresini düşük Menderesin ideal arkadaşı Safa Kılıçlıoğlunun esmer ellerini yalamakta görmüştü. Ethem Yetkinerden başka Kemal Hadimlının da Menderesin nümayiş tertiplettirdiğini san-

Düşük kadın milletvekilleri yemekte
Mönü: Karavana,

dığı tanık olarak ifadesinde belirtiliyordu.

Bundan sonra "Delillerin Tetkikine geçildi.

Şöhretler geçidi

Divanın huzuruna ilk alınan, devrin örfi îdare Komutanı Nureddin Aknoz oldu. Aknoz saten mevkuftu. Başkan kendisine mevkufiyet sebebini sorduğunda "Mebus olduğum için" dedi. Sonra, hangi şartlar altında örfi îdare Komutanlığına getirildiğini bildirdi. Cumhurbaşkanı kendisine "Türkiye çok müşkül vaziyettedir. Onu ikinci defa siz kurtaracaksınız" demişti. O da, kolları sıvamıştı. Evvelâ Komünistlerden şüphe etmişti, sonra şüpheleri Kıbrıs Türktür Cemiyeti üzerine çevrilmişti. Bu yüzden Komünistleri de, Kıbrıs Türktür Cemiyeti ileri gelenlerini de hapishanelerde bol bol yatırmıştı. Hayır, nümayişleri Zorlunun ve Menderesin tertiplettiği hususunda bir şey bilmiyordu. Ama anlaşıldı ki Başsavcı Altay Egeselin bazı bildikleri vardır. Meselâ Aknoz o tarihte hâkimleri onbeş günde bir çağırır, talimat verir, işi komünistlere yıkmalarını emrederdi! Ya, düşük Örfi İdare Komutanı buna ne diyordu ? Aknoz, aşağı yukarı Allah dediğini belirtti.

Aknozu, bir hayalet, Kemal Aygün takip etti. İstanbulun son "Kudretli Adam"ı hakkında çeşitli söylentiler vardı. Aygiln, bütün arkadaşları gibi zayıflamıştı. Elbiseleri bol geliyordu. Süzülmüştü ve halsiz görünüyordu. Kuzu gibi bir hali vardı. Yemin ederken gözüne gözlüklerini taktı. Konuşurken elini önüne bağlıyordu. Budalalık olduğunu bile bile V.C nutukları atarkenki cakalı hali kaybolmuştu. Aygünü en ziyade alâkayla Eriş dinledi. Başını ileri uzatmış, eliyle sağ kulağını tutuyordu. Aygüne göre düşükler hadiseden elem ve teessür duymuşlardı. İlk ifadesinde belirttiğine göre Devlet adamları bunları bastırılabilecek hâdiseler sanmışlar, sonradan mahalli alâkalıların gerekli emirleri verememeleri ve tedbirleri alamamaları yüzünden facia meydana gelmişti. Aygün "Bizim alındığımız beş ay evvele kadar" İstanbulda polisin kâfi bulunmadığını belirtti.

Şem'i Ergin de aynı kanaatteydi. Menderes kabinesinin son Ulaştırma Bakanı olan, fakat Milli Savunma Bakanlığı zamanında Ordunun sevgisini kazanan Şem'i Ergin cüssesinin heybetinden bir şey kaybetmemişti. Yanakları kırmızı kırmızıydı ve sıhhatli görünüyordu. Onun fikri 6/7 Eylülün hafif bir nümayiş şeklinde başlatıldığı, fakat hâdiselerin çığ gibi büyüdüğüydü. Daha sonra sahneye çıkan Aleksandr Hacopulos ise bir şey bilmiyordu, bir şey görmemişti. Bildiği, kendi anne ve babasının da tecavüze uğradığıydı. Yetkiner ise "Böyle bir anlaşmalı nümayiş tertibini Zorlunun arzuladığını duydum" dedi. Zorlu, "Kimden duymuş?" diye ortaya çıktı. Kendisine bunun bir şayiadan ibaret bulunduğu hatırlatıldığında Meclisteki tavırlarını andıran bir edayla ve D. P. milletvekillerine karşı söktürdüğü demagoji ve palavra silâhını elinde sıkı sıkıya tutarak "Bunlar daha ziyade Kıbrıs dâvasını müdafaada gösterdiğini temerrüdün neticesidir" dedi. Halbuki bu, aslında -kendi tâbiriyle- biç bir "scrupule" tanımamasının neticesinden ibaretti.

Saat 15.45'ti. Başkan, duruşmaya pazartesi günü devam olunacağını bildirdi, Halk ayağa kalkmıştı. Muhafız subaylar düşük kafilesini düzdüler ve yola çıkardılar.Önde gene Bayar gidiyor, arkasından Menderes ilerliyor, onu Zorlu takip ediyordu. "Bay Yüzde On" geçerken titreye titreye yürüyen yaşlı, gözlüklü, bembeyaz saçlı bir hanım oturduğu yerde dizleri üzerine kapandı ve. hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu, Zorlunun annesiydi. Bir dinleyici yanındakine döndü.

"— Zavallı kadın.. Böyle evlât doğuracağına, keşke taş doğursaydı!"

Soruşturma

Meşhurlardan biri

Balık etinde, buğday benizli kadın dönerkapıdan geçti, az ilerisindeki haki kaputlu nöbetçiye seri bir nazar atfederek sert ve acele adım-' larla Nöbetçi Amirliğinin bulunduğu odaya doğru yürüdü. Kadın hayli güzeldi. Taze bir teni, mütehakkim edası vardı. Dudaklarını, kendisine son derece giden siklamen rengi bir rujla boyamıştı. Ancak bu zarif renk, güzel kadının dudaklarının sâdece dış kısımlarını çevrelemişti. Üzerindeki bej pardesü kendisine pak yakışmaktaydı.

Güzel kadın, görünüşüyle taban tabana zıt bir hüviyetle Nöbetçi Âmirliğinin kapısını vurmadan içeri girdi ve hiç bir girizgâha lüzum hissetmeden, karşısındaki yakışıklı paraşüt üsteğmenine oldukça sert bir ifadeyle;

"— Beni 1 Numaralı Soruşturma Kurulundan çağırmışlar.." dedi.

Sağ ayağı üzerinde hafif hafif sallanan bej pardesülü, siklamen rujlu kadın belli ki, son derece sinirliydi. Yakışıklı paraşüt üsteğmeni evvelâ, karşısındaki bu zarif, fakat kendinden fazlasile emin kadını tepeden tırnağa süzdü, sonra kibar bir eda ile:

"— Peki hanımefendi... O halde hüviyetinizi rica edelim" dedi.

Kadının cevabını beklemeden başını önündeki kara kaplı deftere eğdi. Fakat güzel kadının, bu kibar ifa deye verdiği cevap gene sert oldu. Kadın elleriyle sinirli sinirli oynıyarak:

"— Hüviyetim yok benim" dedi.

Paraşütçü üsteğmen bu beklenmeyen cevabı, başını defterden kaldırmadan dinledi sonra başını hafifçe doğrultarak şöyle dedi;

"— Peki hanımefendi, size hüviyetiniz hiç bir yerde lazım olmaz mı?"

Siklamen rujun çerçevelediği dudaklardan tane tane dökülen cevap gene sinirli bir eda taşıyordu:

— Hayır efendim, kafi derecede meşhurum."

Anlaşılan kadın, paraşüt üsteğmeninin asabını bozmağa kararlıydı. Üsteğmen kısa bir an durakladı, sonra hafifçe gülümseyerek:

" —Peki muhterem hanımefendi, o halde isminizi öğrenelim" dedi.

Genç kadın da gülümsedi ve kendinden emin insanların rahatlığı içinde:

"— Adım Ayhan Aydan, Devlet Operasında sopranoyum" diye cevap verdi.

Hâdise geçen haftanın ortasında, perşembe günü Yeni Meclis binasının meşhur D blokunda, malûm dönerkapının önünde cereyan etmekteydi.

Sabık Başbakanın hayatına karı--an ve gittikçe kendileri de karışık bir mahiyet arzetmeğe başlıyan kadınların en kıdemlisi Ayhan Aydan Önde, bir paraşüt assubayı arkada, asansörün bulunduğu kıvrımlı kısma doğru yürüdüler. Dışarda yağmur çiseliyordu. Assubay, asansörün düğmesine basarak, "gel" sinyalini verdi. Takriben bir dakika sonra meşhur soprano Ayhan Aydan ile karayağız paraşüt assubayı asansörün içindeydiler. Asansörde Aydan hiç konuşmadı. Yukarıya çıkıldığında, asansörden önce paraşüt assubayı sonra Ayhan Aydan indi. Nezaket kaideleri ihmal ediliyor, emniyet tedbiri öne alınıyordu. Aydan bu protokol noksanına aldırış etmedi. Anlaşılan, simdi zihni daha mühim meselelerle meşgul bulunmaktaydı. Sol tarafa saptılar ve 280 numaralı kapının önünde durdular. Kapının sol üzerinde, bir tabelâ asılmıştı. Tabelâda iri harflerle "1 Numaralı Soruşturma Kurulu" yazılıydı. Paraşüt assubayı kapıyı iki defa tıklattı, içeriden "gel" sesini beklemeden kapıyı hafifçe aralıyarak genç kadına yol verdi. Sonra, emanetini teslim etmiş insanların rahatlığı içinde iniş merdivenlerine doğru yöneldi. Ayhan Aydanın asabî bir tavırla girdiği 280 numaralı kapının gerisindeki masada, aydınlık yüzlü bir takım adamlar, gömleklerinin kollarım sıvamış, dosyaların başında çalışıyorlardı. Hakkı Kâmil Beşenin riyaset ettiği bu 1 Numaralı Kurulun vazifesi, sâbık ve sakıtlar ile onların yakınlarının mali durumlarını tetkik ve tahkikti. Kurulun emrinde yüze yakın maliye uzmanı bulunmaktaydı. Fakat bu takviyeye ve sarf edilen insanüstü mesaiye rağmen, bir türlü işin üstesinden gelmek mümkün olamamıştı. Zira. münderecatı en karışık dosyalar bu kurula havale edilmiş bulunuyordu. Verilen ifadelerdeki mübayenet gerek uzmanları, gerekse uzmanların hazırladıkları raporları tetkik eden 1 "Numaralı Kurul üyelerini ziyadesiyle meşgul ediyordu.

İşte ünlü soprano Ayhan Aydan da, bir "düşük yakını" olarak mal beyanıyla ilgili hususlar hakkında izahat vermek için bu kurulun karşısına çıkıyordu. Gerçi, 8 Ağustosta İzmirde yapılan ilk sorgusu sırasında Aydan, bu mesele hakkında kâfi bilgi vermiş, 12 bin lira borçlu bir apartmanı ile Çeşmede gene borçlu bir sahil evi bulunduğunu bildirmişti. Ama, işin içinde bit yeniği ihtimali de mevcut olabilirdi. Kaldı ki, Aydanın ortak olduğu bir kooperatif te Soruşturma mevzuuydu. Bütün bunları dikkate alan 1 Numaralı Kurul sopranoyu bir defa daha dinlemekte fayda mülâhaza etmişti.

Aydanın Kuruldaki ifadesi pek kısa sürdü. Anlaşılan söyledikleri, Kurul üyelerini tatmin etmişti. Ancak, D blokundaki işi henüz bitmiş değildi. Bir sivil memur refakatinde Maliye uzmanlarının bulunduğu odaya götürülen Aydan, orada kendisine uzatılan mal beyannamesini hiç itirazsız aldı ve güya mal beyanında bulunmanın kendisi için bir külfet olmıyacağını ispat etmek istercesine rahatlıkla doldurup imzaladı. Demek ki Aydanın bir korkusu yoktu. Sonra alt kata indi ve kapısında yağız nöbetçilerin beklediği Yeni Meclis binasının D blokunu terketti. Ne var ki bu defa, geldiğindeki gibi asabi değildi. Hattâ giderken, biraz evvel paylarcasına cevaplar verdiği yakışıklı paraşüt üsteğmenine başıyla hafifçe selâm bile lütfetti.

Örtülü ödenek meselesi

Konsolos operasının güzel sopranosu Ayhan Aydanın Yeni Meclis binasının D blokunu terkettiği sıralarda, blokun üst katındaki odalardan birinde hummalı bir faaliyet hüküm sürmekteydi. Çalışanlar, 12 Numaralı Kurul üyeleriydi ve yemek paydosu dahi yapmadan bütün gün önemli bir mesele üzerinde kafa yoruyorlardı. Mesele, örtülü ödenek meselesiydi.

Kani Verana başkanlığındaki 12 Numaralı Tâli Kurulla döviz işlerini ve haksız iktisabı tahkik eden, Ziya Kanal başkanlığındaki 9 Numaralı Kurul, haftanın ortasında işbirliği yaptılar ve ellerindeki dosyaları Genel Kurula yetiştirmek için mücadeleye giriştiler. Çalışmalar iki kısımda cereyan ediyordu.İlk kısım ifade faslı olarak mütalea ediliyordu. Kurullar, ortalama olarak günde 10 -15 kişinin ifadesini alıyorlardı. Bu ifadeleri 10 yıllık kirli işler devrinde, usulsüz olarak alınan paralar ve dövizlerle alakalıydı, ikinci kısım, ifadelerin tevhidi ve bu ifadelerin raporlar haline getirilmesi kısmıydı. Bunun için Kurul üyeleri aralarında bir iş bölümü yaptılar. Bir kısmı, düşüklerin haksız muamele ile menfaat sağladıkları şahısların ifadelerini alırken, diğerleri dosya münde-

Ayhan Aydan Menderesin portresi önünde

Maceranın sonu

recatını tetkike devam ediyordu. Bu arada, hayli eğlenceli vesikalara da rastlanıyordu. Tabii bu da, bu yorucu işin dinlenme faslı yerine seçiyordu. Meselâ, düşüklere yazılan arz-ı ubüdiyet mektupları kural üyelerini gülmekten katıltıyordu.

İşin güç olan tarafı, düşüklerin her işte tefessüh etmiş bir taraf yaratmalarıydı. Mesela Dikmen Yapı Kooperatifinin, bir İsrail firması tarafından inşa edilen ve düşük D.P. Milletvekillerinin eslerine dostlarına dağıtılan evlerin inşası sırasında kimlere komisyon verdiği bir soruşturma konusuydu. Bunun için pek çok şahidin ifadesine müracaat lüzumu hasıl olmuştu. Her işin altında bir yolsuzluk yattığı o kadar belli idi ki, üyeler hangi dosyayı ellerine alsalar, "işimiz var!" demekten kendilerini alamıyorlardı. Zira "her dosya ele alınır alınmaz bir çığ gibi büyümeğe başlıyordu. 9 ve 12 Numaralı Kurulların müştereken çalışmaları ilk meyvalarını bu hafta içinde vermeğe başladı. Meselâ örtülü ödenek meselesinde, Tevzi ve Tahsis İkinci Müdürü Ziya Göksoy dinlendi ve bâzı meselelerin aydınlandığı dikkati çekti. Tevzi ve tahsis işlerinde yapılan yolsuzlukların haddi hesabı yoktu.

Kurulun en fazla dikkatle üzerinde durduğu bir mevzu da, haksız iktisap mevzuu oldu. Bunun için Ziraat Bankası Merkez Müdürünün de ifadesine başvuruldu. Döviz yolsuzlukları incelenirken, Zirai Donatım Kurumunda da bir yolsuzluk farkedildi Kurul hemen bu noktaya bir inim koydu ve soruşturmayı bir de o yönden incelemeğe koyuldu. Umum Müdür Kemal Gükçoranın dinlenmesi, Soruşturma Kurulu için hayli faydalı oldu. Yolsuzluk Mineapolis Moline Türk Traktör firmasından başlıyordu. Traktörlerin monte edilmesi ve patent meselesinde adedi yüzleri aşan yolsuzluklara rastlanıyordu; Bu yolsuzluklarla mali portesi ise hayli heybetliydi. Şimdilik ifade edilen rakam, milyarların üzerindeydi. Anlaşılan ve artık İnkâr edilemez bir hakikat varsa, o da bu memleketi 10 küsür yıl müddetle bir hırsız şebekesinin idare etmiş olduğuydu.

Genel Kurul Çalışmaları

Tali kurullar kendi sahaları içinde hummalı bir faaliyet gösterirken, bir taraftan da Genel Kurul çalışmaları aynı hızla yürüyordu. Yassıada duruşmalarının süratine göre ayarlanmış, fakat dâima Yassıadada icra-ı adalet eden Yüksek Adalet Divanının lehine bir tolerans payı kabul edilerek devam eden bu çalışmalar, haftanın sonuna doğru raporların kararnameler haline gelmesiyle değerleniyordu. Yüksek Adalet Divanına gönderilen 6-7 Eylül kararnamelerinden sonra Bebek dâvası ve Ziraat Bankası tarafından usûlsüz olarak açılmış krediler ile alâkalı kararnameler, hazırlanıp Yassıadaya sevkedilmişti. Bir Soruşturma Kurulu üyesi, bir gazeteciye, bu semeresi bol çalışmayı büyük bir tevazu içinde naklederken, bir de lâtife yapmaktan kendini alamadı. Soruşturma Kurulu üyesi, "Bu çalışma bizimle Yüksek Adalet Divanı arasında bir nevi yarışmadır" dedi ve ilâve etti: "Hâlen biz öndeyiz". Bu, hakikatin ifadesi olan sevimli bir lâtife idi.

Genel Kurul bu çalışmasını bir plan ve programa bağlamış bulunuyordu. Geceli gündüzlü sarfedilen mesainin boşa gitmemesi için onlar da aralarında iş bölümü yapmışlardi. Bir kısmı, dosyaların ön bilgi mahiyetini taşıyan raporlarını okuyor ve küçük küçük notlar alarak Gene Kurulun bilgisine arz ediyordu. Bu suretle bütün dosyaları teker teker okuyup zaman kaybetmenin önüne geçilmiş oluyordu. Diğer bir kısmı ise, tâli kurullardan gelen yeni tahkikat evrakını inceliyor ve raporlar halindi alâkalı bulundukları dosyaların muhtevasına ithal ediyordu. Bütün bu sıkı organizasyona rağmen gene de işler yorucu olmakta davam ediyordu. Haftanın sonunda tali kurullardan gelen örtülü ödenek mevzuu, Genel Kurulun hayli vaktini aldı. örtülü ödenek dâvası Yüksek Adalet Divanında görüşülmeğe başlayınca işlerin neden bu kadar güç olduğu kolayca anlaşılacaktı. Zira öylesme enteresan evraka rastlanıyordu ki akıl almıyordu. Sakıtlardan tavsiye ve uzun ömür mektuplarıyla para sızdıran öyleleri vardı ki, simdi hepsi birer hürriyet havarisi pozundaydılar Bunların Adalet Divanı önünde, alacakları durum hayli eğlenceli olacağa benziyordu.

Yüksek Soruşturma Kurulu çalışıyor

Bitmeyen mesai

Boşalan paketler

Yüksek Soruşturma Kurulunun bu sıkı çalışmasının ceremesini tabii en fazla D blokunun paraşütçüleri ve odacıları çekiyordu. Zira bu dinlenmek bilmez üyelerin emniyetini sağlamak, onların huzur içinde vazifelerini tamamlıyabilmelerine yardım atmak için geceli gündüzlü nöbet tutmak gerekiyordu Odacıların şikâyeti ise, atılan paketlerden ileri geliyordu. Soruşturma Kurulu üyeleri, yemekten sarfı nazar ederek zaman kaybını Önlemişleri fakat bu defa de Tekel idaresi hesabına çalışmağa başlamışlardı. En az sigara içen üye, günde iki paket sigaraya bana mısın derniyordu. Biten paketler yerlere atılıyordu. Bu yüzden odacılar durmadan paket topluyor ve bu arada da düşüklere bol bol küfür etmekten kendilerini alamıyorlardı

Bundan sonra sıra, en az örtülü ödenek dâvası kadar alâka çekici yeni bir dosyanın tetkikine geliyordu, önümüzdeki haftadan itibaren bu yeni dosyalar ele alınmağa başlanacaktı. Dâva konusu V.C. idi. V.C. ocaklarının açılması için kimler para almışlardı? Kimler yüz binlere mal olan binaları bu paralarla inşa ettirmişlerdi ve hâlen ellerini kollarını sallaya sallaya sokaklarda dolaşıyorlardı? Hepsi önümüzdeki nafta içinde su yüzüne çıkmağa başlıyacaktı. Bu arada yeni tevkillerin olması da mukarrerdi. V.C. soruşturması, tâli kurullarda tetkik ediliyordu. Haftanın sonuna doğru peyderpey Genel Kurula havale edilmeğe başlanacaktı.

Yüksek Soruşturma Kurulunun bu mesaisi, üyelerinin kanaatine göre en az beş ay sürebilecekti. Zira her gün yeni bir yolsuzluk ortaya çıkıyordu. Meselâ perşembe günü, Polatkanla yaptığı bir haksız iş dolayısıyla V.C. şampiyonlarından armatör Akif Sadıkoğlu tevkif edildi. Yüksek Soruşturma Kurulunun elinde bulunan, sol tarafında kırmızı mürekkeple "T.C. Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığı, Sayı: 74" yazılı dosya, bu tevkif sebebinin delillerini ihtiva ediyordu.

74 numaralı dosyanın içindekilerden anlaşıldığına göre düşük Maliye Bakam Hasan Polatkan, bedelsiz ithalat kararnamesi yayınlanmazdan önce bâzı anlaşmalar yapmış ve neticede hayli servete sahip olmuştu. Hikaye şuydu: Sadıkoğlu Bebek-e denize nazır şâhâne bir köşk yaptırıyordu. Bu köşk düşük Bakanın hoşuna gitti ve Sadıkoğluna masumane bir teklifte bulundu. Sadıkoğlu köşkü için dışardan getirteceği bütün malzemeleri çift olarak sipariş edecek ve kendi köşkünün bir yanını da düşük Bakan için inşa ettirecekti. Teklif mâkul ve tatlıydı. Sadıkoğlu kesenin ağzını, Polatkan da Maliye Bakanlığının kapılarını Sadıkoğluna açtı, böylece bu masum iş-ortaklığı ile Avrupadan çifte köşklerin tezyinatı için lüzumlu her şey getirtilmeğe başlandı. Ne var ki, bu kârlı ortaklık pek kısa sürdü ve Polatkanın hevesi kursağında kaldı. Zira 27 Mayıs sabahı Silâhlı Kuvvetler tarafında alınarak Yassıadaya nakledildi. Polatkan aradığı sayfiye-i bulmuştu. Sadıkoğluna gelince, o 27 Mayıs sabahından itibaren koyu bir inkılâpçı kesilmiş ve sağda solda parlak inkılâp nutukları atmağa başlamıştı. Fakat onun da evdeki hesap çarşıya uymadı. Dosyalar tetkik edilmeğe başlanınca işler anlaşıldı, Sadıkoğlu da ortağı gibi Adalet önünde hesap vermek üzere tevkif edildi

Millet

İstikbal yolu

Bu hafta, Yassıada hikayeleriyle dolu gazetelerin bir köşesine sıģışmış bir tefrika Türkiyenin uzun vadeli istikbalini alâkalandırmaktadır. Gerçi pek az kimse bunun farkında görünmekte, tefrika daha da az kimse tarafından takip edilmektedir. Ama önümüzdeki günlerde, ilim adamlarından müteşekkil komisyonca hazırlanan metin hararetli ve ciddi tartışmaların konusu olacak, fikirler çeşitli çekirdekler etrafında kristalleşecektir. Projeyi hazırlayanlardan bir tekinin dahi maddelerin tamamını ihtirazî kayıt koymaksızın kabul etmemesi tartışmaların derin ve dallı budaklı olacağının delilidir. Gerçi şimdi meselenin dedikodu faslı her şeyi bastırmaktadır. Projenin hazırlanış, tarzının en verimli ve en vekar dolu tarz olmadığı zaten biliniyor, ilmi hudutların dışına kaçan çatışmaların haberleri aksediyordu. Bâzı kimselerin müsamahanın ilim adamları için en azından ilim kadar mühim olduğu hakikatini unuttukları gözden kaçmıyordu. Fakat sular şüphesiz bugünlerde durulacak, sen - ben kavgaları yerini fikirlere bırakacaktır. Bunda Siyasal Bilgiler Fakültesinin bir forum vazifesi göreceği ve yakında başlayacak seminerlerde ilmin tenkitçi ışığının gene ilmin kurduğu bina üzerine düşeceği anlaşılmaktadır.

Aslına bakılırsa geçen haftanın sonunda Anayasayla ilgili hazırlıklar başlamış ve bir çok kimse konuyu kafasında döndürmeye koyulmuştu, Komisyon tarafından ortaya konan metnin geniş eksikler, belki ondan da çok fazlalıklar taşıdığı, bir takım şüphe, endişe veya fobilerin ilerde devlet mekanizmasının işlemesini zorlaştıracak kayıtlar koyduğu, kalkınma yolundaki memleketler için şart olan kuvvetli bir icra organını imkânsız kıldığı tasarının şöyle bir incelenmesinin verdiği ta fikirlerdir. Türk milletinin, Yassıada duruşmalarının devam ettiği şu sırada flitten ağzı yanmış bir insanın ruh haleti içinde bulunduğunda zerrece şüphe yoktur. Ancak memleketin uzun istikbalini ipotek altına alacak Anayasa üzerinde kesin karara ve hükümlere varılırken geçirdiğimiz tecrübenin belki lüzumlu ama istisnai bir hastalık teşkil ettiği, batı demokrasilerinin kuvvetli icra organlarıyla pekâlâ işlediği ve demokratik nizamla ataletin aynı şey sayılamıyacağı hatırdan hiç, asla hiç çıkarılmamalıdır.

Bu haftanın başında, Anayasanın millete arzedilecek kati şeklini tesbitle vazifeli Milli Birlik komitesi üyeleri imkânlarını seferber ederek meselenin üzerine eğilmiş bulunuyorlardı. Memleketin iyi niyetli bütün aydınlarına düşen vazife onların yolunu aydınlatmaya çalışmaktır. Onlara düşene gelince bu, inançlarına uymayacak fikir sahiplerinin dahi kendileri kadar iyi niyetli olduklarını kabul etmeleri, sâdece kendilerinin arka niyet taşımadıkları, kendilerinden başka herkesin mutlaka bir gizli maksat sahibi olduğu yolundaki pek şarklı şüpheciliğe kapılmamalarıdır. İki taraflı gayret, en iyi yolun bulunmasını mutlaka sağlayacaktır.

Anayasa Komisyonu üyeleri bir arada

Yolun sonu

Demokrasi

Hazırlıklar, hazırlıklar..

Soluk gri spor gömleğinin açık bıraktığı bağrını ince boynuna doladığı mavi fularla kapatmış orta yaşını geçkin, fakat zinde ve yakışıklı adam karşısında oturan muhatabına hitaben, dâvasına inanmışlara has bir tonla, "İktidara namzet C.H.P. nin karşısına iyi, temiz ve idrakli ellerde bulunan bir muhalif siyasi teşekkül çıkarmak bir zarurettir" dedi. Bir AKİS muhabiri ile Ziyad Ebüziyya arasındaki muhavere haftanın başında İstanbulda, insan ve vasıta sellerinin her iki istikamette biteviye aktığı gürültülü İstiklâl Caddes'ndeki Saray Kitabevinde cereyan ediyordu. Tasvir gazetesinin eski sahibinin, evvelâ D.P. li sonra Hür. P. li eski Konya milletvekilinin Saray Kitabevi yeni müessesesiydi. Kaderin cilvesi, tam beş yıl önce gene aynı AKİS muhabiriyle hâl ve tavırlarıyla bir İngilizi andıran Ebüziyya, Saray Kitabevinin tavanına yakın bir yere veranda şeklinde inşa edilen ve duvarı röprodüksiyon tablolarla süslenmiş ahşap yazıhanede bir defa daha karşılaşmışlardı. 1955'in hemen hemen,gene aynı günlerinde yaptıkları görüşmede Ebüziyya AKİS muhabirine, "Hürriyet Partisini Türk Milletine bir yılbaşı hediyesi olarak sunmağa hazırlanıyoruz" demişti.

Ebüziyya, 1950 ve 1954 genel seçimlerinde Konyada D.P. listesinden milletvekili seçilerek B.M. Meclisine girmiştir. 1955 te Hürriyet Partisinin kurucularından ve Genel İdare Kurulu azalarından biri olmuştur. 1957 de gene Konyada Hürriyet Partisi listesinden genel seçimlerde milletvekilliğini kaybetmiştir. Hürriyet Partisi lâğvedilince C.H.P. ye kaydolmamıştır.

İstanbulda bir AKİS muhabirinin yaptığı bu konuşmanın cereyan ettiği saatlerde bir başka AKİS muhabiri İzmirde, Karşıyakadaki bir evin mütevazı döşenmiş odasında bir başka konuşma yapıyordu. İzmirdeki AKİS muhabirinin muhatabı emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala idi. Gümüşpala 27 Mayıs sabahı 3. Ordu komutanı bulunuyordu ve harekete derhal katılmıştı. D.P. iktidarının devrilmesi üzerine Genel Kurmay Baş-

kanlığına getirilen Gümüşpala son "Gençleştirme Ameliyesi" esnasında emekliye ayrılmış ve İzmirdeki evine dönmüştü. Ragıp Gümüşpala şöyle diyordu:

"Siyasî hayata atılmam bahis konusu olursa, büyük İnönünün partisi saflarında bulunmayı tercih ederim. Ancak, 947 yılında Geliboluyu ziyaret eden İnönü Orduevinde subay ve memurlarla yaptığı konuşmada çok partiye lüzum olduğunu söylemişti. Bu yolda devam edildiği. takdirde şahsının ağır hakaret ve hücumlara mâruz kalabileceği yolundaki ikazlara rağmen İnönü, bu yolun en salim yol olduğunda ısrar etmişti. Son beyanlarından anladığımıza göre, İnönü bugün de ayni kanaattedir. Esasen Cemal Gürsel de eş görüşe sahip bulunduğunu açıklamıştır.

Demokrat Partinin kapatılmasından sonra memlekette kuvvetli bir partinin kurulması muhakkak lazımdır. Bu partinin bilhassa gericilere karsı, gençleri bir bayrak altında toplaması icap eder. Ben, Genel Kurmay Başkanlığından ayrılıncaya kadar askerdim ve katiyen politika ile uğraşmadım. Fakat, emekliye sevkedildikten sonra diğer memleketlerdeki siyasi partilerin durumlarını tetkik etmeye başladım. Bu arada, yeni parti kurmak üzere İzmir, Çanakkale ve bilhassa doğu bölgesinden bir çok teklifler aldım."

Bu konuşmaların yapıldığı haftanın sonunda AKİS'in Ankaradaki bürosuna, rumuzu M.D.P. olacak ve Memleketçi Demokrat Parti adını taşıyacak partinin kuruluş hazırlıklarının tamamlandığı haber veriliyor, resmi müracaatın bugünlerde yapılacağı açıklanıyordu.

D.P. mirası

Böylece, DP. nin evvelâ bir hayalet haline gelmesi, sonra da hukuken ortadan kalkması üzerine başlayan "Üçüncü partiyi kurma" teşebbüsleri geçen hafta elle tutulur bir safhaya girdi. "Üçüncü Parti", geçen hafta içinde artık sadece eskimiş bir formüldü. Zira yeni partilerin müteşebbisleri, kuracakları teşekkülü memleketin ikinci partisi olmak üzere hazırlıyorlardı. C.KM.P. üçüncü olmak vasfını muhafaza edecekti. Zira en nikbin politikacılar bile -belki Bölükbaşı hariç- C.K.M.P. nin bugünkü tutumu ve idarecileriyle asla memleket çapında bir büyük parti olamayacağını biliyorlar, daha ziyade bir takım zümrelerin temsilciliğini yapacağını kabul ediyorlardı. C.H.P. nin memleketin 1 numaralı partisi bulunduğu henüz münakaşa konusu değildi. Onun karşısında, fakat düşmanlık değil rekabet havası içinde bir ikinci parti, demokrasi oyununun elzem muvazenesini kurabilirdi. Merhaleleri atlayarak yerine kat'ederek gelişecek bu ikinci parti şamanla iktidarda yıpranacak CH.P. den memleket idaresini devralacak bazen mesuliyet, bazen muhalefet mevkiinde normal sistemin işlemesine yardım edecekti.

Ragıp Gümüşpala
Talihsiz teşebbüsler

Bütün müteşebbislerin AKÎS'e anlattıkları, bir müşterek düşünceyi ortaya koyuyordu. Memlekette, CHP. ye gitmeyecek bir oy kütlesi vardı. Bu kütleyi, memleket menfaatlerine en uygun tarzda kaaalize etmek şarttı. Müteşebbisler DP. nin aldığı oylardan hiç birinin CH.P. ye gitmeyeceği tarzında kati bir zehabı zihinlerinden silip atmışlardı. Ama gene de ortada, bir siyasi teşekkülü memleketin ikinci partisi haline sokmaya yetecek oy, D.P. den miras olarak kalacaktı. İşte, yeni' partiler bunlara sahip çıkmak için hazırlanıyorlardı ve evvelâ kurucularını, sonra da müşterilerini o sınıflardan seçmeye çalışıyorlardı.

Siviller partisi

İstanbulda yapılan hazırlıklar geçen haftanın sonlarında hazırlıkların en şanslısını teşkil ediyordu. Şimdilik söylenen isimler Ziyad Ebüzartyanın ve Enver Adakanın isimleriydi. Bunlar karargâh olarak Saray Kitabevini ve Taksimdeki İstanbul klübünü seçmişlerdi. Ciddi olarak çalışıyorlar, gerekli temasları yapıyorlardı. Nüveyi eski Hür. P. nin teşkil etmesi bir ara kuvvetli arzu olarak ortaya çıkmış, fakat bu talihsiz teşekkülün kadro bakımından dağıldığı, fikir bakımından ise tarihe gömüldüğü süratle anlaşılmıştı. Gerçi aynı istikamette tstanbulda çalışanlar da, Ankara ve İzmirde çalışanlar da esas itibariyle Hür. P. den açıkta kalmış kimselerdi ama Hür. P. deyince hatıra gelen bir çok esaslı şahsiyetin CHP. den ayrılmama kararlan teşebbüsün mahiyetini değiştirdi. Bu partiyle Ankarada Aydın Yalçın, İzmirde avukat Kâmil Türeç, İrfan Töre ve Sacit Gürsu alâkalanıyorlardı.

Teşebbüs sahipleri içinde aklı basında olanlar ve hayal ya da kompleks sahibi bulunmayanlar İkinci Cumhuriyetin ilk iktidarını milletin CHP. ye kurduracağı hususunda bir şüphe beslemiyorlardı. Ama eğer yeni bir parti ortaya çıkmazsa CK.M. P. nin Meclisteki kontenjanı kabaracaktı. Bu partiyi idare edenlerin siyasi faaliyeti nasıl anladıkları ve cılız kuvvetleriyle dahi Muhalefet cephesinde nasıl huysuzluk çıkardıkları herkesin bildiği bir husustu. C.K.M. P. nin ana muhalefet olarak dahi siyasî hayatta büyük role çıkması sayısız mahsur taşıyacaktı. İktidarın ayağına sâdece çelme takmak, kendisinden mühim işler beklenen bir iktidarın vazifesini kolaylaştırmayacaktı. Memleket, çok ıstırabını çektiği particilik kavgalarının yaralarım henüz sarmamıştı bile.. Böyle bir anlayış içinde kurulacak parti bir çok ilim adamının, genç avukat ve doktorların, hattâ sağ duyu sahibi CK.M.P. lilerin, çapulcu takımı hariç DP. lilerin ve Menderes tarafından veto edilmiş saki Demokrat adayların yardımlarına güvenecekti. CH.P. dahi böyle bir teşekkülle iktidar mücadelesi yapmaktan haz duyacak, "aptal dosttan akıllı düşman evlâdır" sözü hak kazanacaktı.

Bundan başka bu teşebbüsün sahipleri Gürselden yardım değil ama dostluk ve anlayış göreceklerinden emindiler. Nitekim İhtilâlin başı İzmirdeyken ücra Karşıyakanın Denizbostanındaki mütevâzi evinde çiçeklerini teftiş ederken kendisini kıstıran gazetecilere "Tabiî ki bir yeni siyasi teşekkülün kurulmasına taraftarım" demişti. Gittikçe azalmakla beraber belirli çevrelerin "Bu. askerler gitmezler" yalanı ve propa-

Haftanın İçinden

Anayasayı Okurken...

Metin TOKER

Her milletin lâyık okluğu idareye mazhar olduğu her kes tarafından bilinen, çok söylenen bir formüldür. Böyle bütün formüller gibi bunun da gerçeği bir komprime haline getirdiği, hâdiseleri basitleştirdiği, bir klişe - fikir olduğu doğrudur. Ancak hakikat payı taşıdığı kolay kolay inkâr edilemez.. Tarih boyunca milletlerin daima lâyık oldukları idareyi mi buldukları bilinmez. Fakat tarih şahittir ki nerede bir cemiyetin bek etmediği idare kurulmuşsa, o idare uzun zaman payidar kalmamıştır. Hak edilmemiş bir iyi idare de, hak edilmemiş bir kötü idare de mutlaka sonda tabiatın kanunlarına boyun eğmişler ve ilimdeki mutavassıt kaplar nazariyesi sosyal hayatta da hâkimiyetini tescil ettirmiştir.

Mesele şüphesiz, platonik bir liyakat meselesi değildir. Mesele bir cemiyetin hangi sistemi savunacak fert lere ve müesseselere sahip olduğunun tesbiti meselesidir. İdarelerin gerçek teminatını sayfalarda yatan metinlerden veya namlulara takılı süngülerden ibaret sanmak, hattâ bunların öyle büyük, devamlı bir kudrete sahip olduklarım hayal etmek fazla safdilliktir. Şimdiye kadar en mükemmel metinlerin en berbat idareleri Önleyemediği çok görüldüğü gibi en aksak metinlere dayanılarak en mükemmel idarelerin kurulduğu, işletildiği tecrübeyle sabit olmuştur. Weimer Anayasasından bir Hitler doğmuş, asırlarıı ötesinden kalma basit bir şart İngilterede, hem de bir krallık müessesesinin yanında dünyanın en ileri demokrasisinin işlemesini mümkün kılmıştır.

Cemiyetlerde İleri hamleler, çok zaman üstün şahısların eseri olmuştur. Ancak hamleleri muhafaza edebilmek, ya da edememek üstün şahıslardan sonra cemiyetlerin haklarım ne nisbette koruyabildiklerine bağlı kalmıştır. Fertler terakkiyi benimseyip gereğini yapmışlarsa, müesseseler sistemi savunmakta üzerlerine düşen vazifeyi başarmışlarsa iyi idare sürüp gitmiştir. Ama en sıkı kalıplar, değiştirilmemesi içki bütün nazari tedbirler alınmış metinler kendilerine bağlı kuvvetleri cemiyet içinde bulamadılar mı, kısa zamanda birer kâğıt parçası haline gelivermişlerdir.

Bizde, çok zaman bir hatalı fikir zihinlere hâkim olmuştur. Denilmiştir ki demokratik nizamın geçirdiği buhranlar ve hastalık hep bu nizamın gerekil metinler ve müesseselerle birlikte kurulmamış olmasının neticesidir. Eğer iktidar seçim yoluyla el değiştirmeden evvel bu değişikliğin teminatları sağlanabllseydi, iki meclis ya da anayasa mahkemesi, değişmez parlâmento tüzüğü ya da demokratik bir anayasa hazırlanıp yürürlüğe konulabilseydi fena niyetli idareciler bu fena niyetlerini tatbik imkânlarım bulamazlardı.

Düşüncede bir haklı tarafın bulunduğu muhakkaktır. Teminat, kâğıt üzerinde de bulunsa bir bağdır ve bir bağı koparıp atmak bir hiçi kenara itmekten elbette ki daha zordur. Ancak belirli yollardan cemiyete hâkim olmasını bilenler, cemiyette kendi maksatlarına alet edebilecekleri kuvvetleri geniş nisbette bulabilirler, buna karşılık önleyici kuvvetlerle ender karşılaşırlarsa niyetlerini gerçekleştirmede pek de öyle zorluk çekmezler. Fertlerin ve nüesseselerin rolü, hayatiyet sahibi bir varlık olan cemiyetlerde elbette ki ölü metinlerden daha kuvvetlidir. Nitekim on yıllık bir idarenin gittikçe artan kötülüklerini ne Meclis, ne Anayasa, ne Adalet durdurabilmiş, harekete geçen azimli ve taze kuvvetler gerekli "dur" sesini yükseltmişlerdir. Halbuki normal işlemeleri şartıyla bizim Meclis sistemi de, Anayasamız da, Adalet mekanizması da böylesine berbat bir idarenin fenalıklarını önleme kudretine kâğıt üstünde sahiptiler.

Şimdi, Birinci Cumhuriyetin tecrübelerinden ağzı yananların İkinci Cumhuriyete lüzumundan dar bir ceket giydirme meylinde oldukları seziliyor. Birinci Cumhuriyetin fazla bol ceketi Sayarlara ve Mendereslere hareket serbestisi sağlamış bulunabilir. Ancak ilk sıkıntıda patlayacak darlıkta bir başka ceketi bütün dertlerin çâresi olarak memlekete sunmak fazla basiretli bir yol değildir. İcra organlarının muhtemel aşırılıklarım önlemenin usûlü bunları kudretsiz hale getirmek sayılamaz. "Çirkin Politikacı"lar yüzünden demokratik sistemlerin ayrılmaz parçası bulunan siyasî partiler birer sabıkalı muamelesi göremez. Hele politikayı politikacıların elinden alıp amatörlerin eline terketmek bütün usûlleri tersine çevirmektir ve şimdiye kadar bu gibi ted birler Demokrasiden ziyade diktatörlerin işine yaramıştır. Hareket kabiliyeti, hareket imkânıyla aşırılıklar arasında bir normal denge kurulmadığı takdirde sâdece aşırdıklar değil, aynı zamanda devlet idarelerine elzem canlılık, dinamizm, ateş ve hizmet aşkı da kayboluverir. Nasıl nizamlar sâdece namussuzlar düşünülerek konulmazsa ve kanunlar herkese sanık gözüyle bakılarak hazırlanmazsa, tıpkı onun gibi devlet mekanizmasının işlemesini sağlayacak mekanizma da şüphe, korku, çekingenlik ve endişe temeline bina edilemez. Aksi halde çocuk mutlaka ölü doğacak ve fazla itina onu hayatından edecektir.

Pek çok sahada olduğu gibi, emniyet ve itimat havasının yarınki siyaset hayatımıza hâkim olması milletçe başarımızın başlıca şartıdır. Suç işlenmesini önlemek maksadıyla bir kısım fiilleri toptan yasak etmek pek basit bir davranıştır. Müeyyideler ancak suçu önleme gayesi taşıdığı müddetçe makbuldur. Herkesin hareket serbestisini zedeledi mi, zararı faydasından büyük hale gelir ve en kısa zamanda tatbik edilmez hale düşer. Devlet gemisi yürüyecektir. Kaptana doğru yolu gösterecek, kaptan yolu şaşırdı mı ihtar sesini yükseltecek aletler elbette ki lüzumludur, faydalıdır. Ama her kaptanın mutlaka bir alçak olabileceği hesaplanarak dümen zincirlendi mi o gemi yürümez. Yahut, yürümesi mutlaka gerekiyorsa zincir parçalanır ve o zaman beklenilenden daha büyük tehlikeler yolcuların başında asılı kalır.

Bütün bunlar herkes tarafından bilinen, basiretin ve aklıselimin görmek için kâfi geldiği pek basit hakikatlerdir. En ufak tarih anlayışı, en küçük ibret hissi bunları harcıâlem saymaya yeter de artar bile. Ama gene de, memleketin en mümtaz ilim adamları tarafından hazırlanmış müstakbel Anayasamızın metni dikkatle okunduğunda bu fikirler zihinlere takılmaktan geri kalmıyor.

gandası sîyasi hayata kuvvetli bir yeni partinin girmesiyle büsbütün sönüp gidecek ve Anayasanın kabulüyle birlikte normal hayat avdet edecekti.

Askerler partisi

Bu düşünceler İstanbulda tasviple karşılanır ve taraftar bulurken tamirde Ragıp Gümüşpala teşebbüsünün mahiyeti hakkında daha geniş bilgi veriyordu.

"-Yeni bir parti kurma hareketinin başına geçmem için teklif yapanlar arasında emekli subaylar olduğu gibi, partili ve partisiz vatandaşlar da mevcuttur. Garp bölgesinden aldığım teklifler daha ziyade, sabık iktidar partisi mensuplarından gelmektedir. Fakat, bunlar sabık iktidar partisinin ikinci üçüncü derecede elemanlarıdır. Ben bunların tekliflerini çekimserlikle karşıladım. Yeni bir parti kurulduğu takdirde ocak başkanı, bucak başkanı gibi partilerin ileri plânlarında yer almış sabıkların bu partiye alınmamaları memleketin selâmeti bakımından zaruridir.

Diğer teklif sahiplerinin de büyük bir kısmını şahsen tanımıyorum. Bunların hiç birisine henüz müsbet cevap vermiş değilim. Şimdilik kenarda kalmayı tercih ediyorum. Fakat, mutlak zaruret olursa o zaman harekata geçeceğim. Politikaya ısınamıyan bir insanım. 46 senelik askerlik hayatımda tamamen orduya bağlanmış vaziyette kaldım. Kendimle iktifa etmedim, oğullarımı subay yaptığım gibi kızlarımı da subaylarla evlendirdim. Politika banim için ikinci üçüncü plânda gelmektedir. Mesele memlekete yararlı olabilmektedir."

Gümüşpala, başkanlık edeceği siyasi teşekkülün bilhassa doğa bölgelerinde destek bulacağı kanaatindedir. Zira oralarda uzun seneler, bir sakar olarak hizmet etmiştir. İzmir ve Aydından da tasvip sedaları yükselmiştir. Eski Genel Kurmay Başkanının Ödemişe yaptığı bir seyahat, partinin kuruluş hazırlıklarıyla alâkalı şekilde tefsire uğramıştır. Gümüşpalaya 17 isimden müteşekkil bir kurucu kadro sunulmuştur. Daha sonra üste 21 kişiye çıkarılacak ve ıraktı geldiğinde kurucular açıklanacaktır. Bazı eski ve idealist Demokratlar emekli Orgenerale Egeli Gençler adı altında başvurmuşlar ve kendisini teşvik etmişlerdir.

Haftanın sonunda Gümüşpala şöyle diyordu:

"— Bir parti kurduğumuz takdirde bu, tamamen milliyetçi olacak ve sosyalizmi asla tasvip etmeyeçektir. Emekli subaylar saflarımızda geniş miktarda yer alacaklardır"

Hakikaten, bilhassa son ameliye sırasında askerlik hayatlarını kapamış olan bir çok emekli subay bir siyasi teşekkül halinde teşkilâtlanmayı ve memlekete o yolda hizmet etmeyi ciddî şekilde tasarlıyorlardı. Bir tüzük, geçen haftanın başlarında aşağı yukarı hazırlanmıştı. Ankarada elden ele dolaşıyordu. Şimdi bunun üzerinde çalışılıyor, işin fikir cephesi kadar mali tarafları da plânlanıyordu.

Kulağa kar suyu

Haf tanın sonunda bu teşebbüsler 27 Mayıs hareketiyle "Hayatının Fırsatı'nı eline geçirdiğini sanan bizi politikacıların kulağına kar suyu kaçırdı, ümitleri bir defa daha sönme istidadım gösteriyordu. Bu

Zeyyat Ebüziyya

Temcit pilavı

politikacılar haftanın içinde sertleşmek, daha ziyade katılaşmak yolunu en basiretli yol saydılar ve müstakbel partiler CHP. dostluğunu benimsediklerinden, benimseyeceklerinden kendileri bayrak diye CH.P. düşmanlığını seçtiler. Böylece belirli bir zümreyi bu sancak altında toplayabilecekler, horoz döğüşünden pek hoşlanan mahdut kütleyi kaptırmayacakları.Öteki partiler memlekette huzur sloganıyla ortaya çıktıklarında da bunlar, tecrübeli olduklarını sandıklan "muvazaa" edebiyatını yeniden ele alacaklardı.

Ama bu edebiyatın 1947-50 arasında verdiği neticeden daha iyisini verebileceğini sanmak için pek hayalperest olmak gerekiyordu.

Basın Şeref Divanının Tebliği

1 — *Ethem İzzet Benice hakkında yanlış istihbarata dayanan yayın yapıp gönderilen tavzihi neşretmeyen Akşam, gazetesi ile bu gazete aleyhinde haksız yayında bulunan Gece Postası'nın isnatlarının karşılıklı olduğu dikkate alınarak her iki Gazeteye birer İHTAR verilmiştir.*

2 — *Düşük İktidar mensuplarının münasebette bulundukları kadınların özel hayatlarına ait bâzı yayınlarda, umumi adâp ve ahlâka aykırı bir aşırılık müşahede edilmiş* ve *bu hususta basının dikkati çekilmesine karar verilmiştir.*

3 — *Ankara'da yayınlanan haftalık Ülke dergisinin 11 Ekim tarihli 7 nci nüshasında "Lüks Nermin'in ifadesi" başlığı ile yayınlanan yazı ahlâka aykırılık bakımından umumi örf ve âdetleri, kanunları ve Basın Ahlâk Yasasını ihlâl edici mahiyette görülmüş ve* TAKBÎH *edilmiştir. Ayni yayını telhisen iktibas eden gazetelerin durumu gelecek toplantıda görüşülecektir.*

4 — *Yayınladığı yanlış bir haberi tekzip etmediği tesbit olunan Bursa'da çıkan Ekspres Akşam, Postası gazetesine İHTAR'da bulunulmasına karar verilmiştir.*

5 — *Bafra'da mukim Himmat Karaçocuk tarafından yollanan tavzihi yayınlamıyan Sır dergisine İHTAR'da bulunulması kararlaştırılmıştır.*

6 - *3 Ekim 1960* tarifeli *Gece Postası ve Son Saat gazetelerinin manşetlerindeki punto tertibi, başlıkla haber arasında uygunluğu bozacak şaşırtıcı ve yanıltıcı bir duruma* sebep *olduğundan her iki gazeteye birer İHTAR verilmiştir.*

7 — *Basın Şeref Divanı'nın 3 numaralı tebliğini, taahhütlerine aykırı olarak davranıp yayanlamıyan Anadolu, Cumhuriyet, Gece Postası,* İstanbul Postası, *Tercüman, Yeni Asır, Ankara Telgraf, Son Dakika, Yaman, Yeni And, Bizim Sakarya, İstikbal, Porsuk, Türk Gücü gazeteleri ile Akis, Akbaba, Hayat ve Tef dergilerine İHTAR'da bulunulması kararlaştırılmıştır.*

Hükümet

Değişen koltuklar

Geçen haftanın ortasında bir gün, siyah otomobilin şoför mahallinde uyuklayan adam birdenbire yerinden fırladı. Otomobili aceleyle dolandıktan sonra kapısını açtı ve gelen kır saçlı adamı saygıyla bekledi. Kır saçlı sempatik adam ağır ağır otomobile girdi. Kendisini koltuğa atarak düşünmeğe koyuldu. Siyah otomobilde düşünen adam, o sıralarda henüz Millî Savunma Bakanıydı, Özdileki evine götüren otomobil Ziya Gökalp caddesinden Cebecinin yolunu tuttuğunda. Başkentin meşhur kırkikindilerinden biri başlamış ve asfaltlardaki tozlar yağan yağmurun tesiriyle çamur halini almıştı. Düşünen adam evine vardığında, ertesi gün koltuğunun değişeceğini ve Başbakan Yardımcılığına getirileceğini aklının ucundan dahi geçirmiyordu. Gerçi yapılacak tadilâttan Fahri Özdilek haberdardı. Ama bunun geçen haftanın sonunda cuma günü olacağım kestirememişti.

Takvimlerin 21 Ekimi gösterdiği ertesi gün, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğünden Basın Bürosuna eski Türkçe harflerle yazılmış bir kâğıt, İnkılâp Hükümetinde yeni bir değişikliği belirtiyordu. İlgililer eski Türkçe harflerle yazılı kâğıdı okudular ve yeni bir Sarıca hâdisesine mahal vermemek için yapılan tâyini tekrardan sordular. Eski Türkçe harflerle yazılı kâğıt, Milli Savunma Bakam Fahri Özdilekin Başbakan Yardımcılığına, Emekli General Hüseyin Atamanın da Millî Savunma Bakanlığına tâyin edildiğini haber veriyordu. Metin aynen şöyleydi:

"Milli Savunma Bakam Emekli Orgeneral Fahri Özdilekin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı, Korgeneral Hüseyin Atamanın da Milli Savunma Bakanlığına tâyinleri yüksek tasdike iktiran etmiştir".

Şaşıran Bakan

Haber A.A. na ve Radyoya acele yetiştirildi. Radyo yeni tâyini ve değişikliği yaydığında, en fazla şaşıran muhakkak ki yeni Millî Savunma Bakanı Hüseyin Ataman oldu. Eski Harp Akademileri Kumandanı Atamanın hiç, ama hiç bir şeyden haberi yoktu. Haberi olmıyanlar arasında Başbakanlık Müsteşarı da bulunuyordu.

Hâdise biraz incelenecek olursa öyle pek atla deve değildi. Bir Başbakan Yardımcılığı öteden beri dü-

Fahri Özdilek
Tebdil-i mekân

sunuluyor ve bu makamın normal olarak sahibi Özdilek görülüyordu. Zira Özdilek çok zaman Bakanlar Kuruluna Başkanlık etmekteydi. Milli Savunma Bakanı ve İhtilâlin ikinci Orgenerali fiilen Hükümet Başkanına vekâlet ediyordu. Ama işe bir resmiyet vermek de gerekiyordu.

Zira, meselâ Kral Hüseyinin Ankaraya geldiği ve Devlet Başkanının *genç* Kralı hava alanında karşılamağa gittiği gün, mukarrer Bakanlar Kurulu toplantısı yapılamamıştı. Bundan dolayıdır ki Hükümet prog-

Hüseyin Ataman
Sürpriz

ramı bir gün gecikmeyle Milli Birlik Komitesine verilebildi.

Madalyonun öbür yüzü biraz daha önemliydi. Başbakanlığa bağlı bir Plânlama Dairesi kurulması kararlaştırılmıştı. Daire bugün yana kurulacak ve işe başlıyacaktı. Dairenin omuzlarında bir hayli yük olacak, Türkiyenin ekonomik düzeni bu dairenin çarkından geçecekti, Eee, iş böyle olunca, bu daireyle ilgilenmek ve işleri yürütecek bir baş bulmak gerekiyordu. Devlet ve Hükümet Başkanı Generalin, doğrusu istenirse, kendisine bağlı bu daireyle ilgilenmesi bir kaç bakımdan imkânsızdı. Babacan Generalin bir kere, Devlet Başkam olarak işleri başından aşkındı. Sonra bu, biraz da ihtisas meselesiydi. İyi bir asker, iyi bir Başkan, iyi bir İhtilâl lideri olan Generalin İktisatçı olmadığı malûmdu. Gerçi Özdilek için de bu işten A dan Z ye kadar anlıyor denilemezdi. Ancak, dine kurmayın hem zamanı, hem de yaratılışı bu iş için müsaitti. Ne var ki, Plânlama Dairesinin başına bir iktisatçının getirilmesi şarttı. Bunun için de düşünülüyordu.

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, cuma günü saat 12.15 de Kabinede yapılan değişiklik, işle yakından ilgili olanları pek şaşırtmadı. İlerde yapılacak olan bir başka değişiklik te işi bilenleri şaşırtmıyacaktı. Plânlama Dairesinin başına Cihat İrenin getirilmesi bâzı zihinlerde yer etmiş gibidir. Ama işin gün ışığına çıkması için biraz zaman lâzımdır.

Yeni program

Kabinede yapılan küçük değişiklikle beraber işler de yürüyordu. Yeni Hükümet programı hazırlanmış vs Komiteye tetkik edilmek üzere sevkedilmiştl. İkinci İnkılâp Hükümeti bu defa biraz daha dikkatli davranmış ve kurmayların dileklerini göz önünde tutarak programını hazırlamıştı. Bir kere, yeni programda Türkçe hatası mümkün mertebe azdı. Zira beş kişilik bir redaksiyon komitesi programı almış, baştan aşağı okuyarak bâzı yerlerini yeniden yazmıştı. Şahap Topçuoğluyla Beşerler işin malî kısımlarını, Nasır Zeytinoğlu, Mumcuoğlu ve Fethi Aşkın da programın diğer kısmını düzeltmişlerdi.

Yeni programın ana hatlarını toprak reformu, kollektif iş akti, eğitim seferberliği gibi meseleler teşkil ediyordu. Dâva şimdi, kâğıt üzerine dökülen bu işleri tatbik etmekti ki, Millî Birlik Komitesini bu bir hayli yoracaktı.

Anayasa

Cadı kazanı

Saçlarının akları hayli fazlalaşmış konuşkan adam uçaktan alelacele indi ve elindeki çantasını sallaya sallaya Terminalin çıkış kapısına doğru ilerledi. Yeni gelmiş bulunan uçağın henüz durmayan motorunun rüzgarı, adamın kırçıl saçlarım dağıtıyordu. Uçağın bu ilk aceleci yolcusunun yolu tam kapının ağzında kesildi. Yolkesenler gazetecilerdi. Genç, fakat olgun görünüşlü adam gülümsedi ve sağ elini havaya kaldırarak:

"— Hayrola, ne var gene?" dedi.

Muhatapları da ellerini kaldırarak selâma mukabelede bulundular, fakat ne olduğunu söylemediler. Zaten mesele izaha ihtiyaç göstermiyecek kadar açıktı. Kırçıl saçlı adamın adı Muammer, soyadı Aksoydu. Meşhur Anayasa Komisyonunun daha meşhur bir üyesiydi. Aksoy, merakını giderememiş olmalı ki, kendisini istikbale gelen genç adamlara bir kere daha sordu:

"— Buralara kadar zahmet etmişsiniz, elbette bir şeylerin kokusunu aldınız".

Genç gazeteciler uzun zaman beklemiş olmanın verdiği bir tezcanlılıkla hemen sadede geldiler. İçlerinden birisi öne atılarak:

"— Muammer bey, Anayasa Komisyonunda anlaşmazlık çıkmış, bu mesele hakkında bizi tenvir eder misiniz?" dedi.

Anayasayı hazırlamakla görevli meşhur Komisyonun meşhur üyesi Aksoy, bu suali dikkatle dinledi ve kısa bir sükûttan sonra mevzua girdi. Muhakkak ki Aksoy, bu tip suallerle daha evvel İstanbulda da karşılaşmıştı. Onun için mesleğinin verdiği bir alışkanlıkta ve rahat bir ifade ile:

"— Anlaşmazlık, oylamadan çıktı." dedi ve sonra yüz hatları asabi bir şekilde takallüs ederek ilave etti:

" —Onar, oylamada baskı yapmıştır".

Sözlerinde büyük bir katiyet vardı. Anlaşılan, Aksoyun bu meseleden oldukça canı yanmıştı. Aksoy genç gazetecilerin ikinci sualini beklemeden sözlerine devam etti:

"— Oylama âdil olmamıştır".

Bu sırada bir gazeteci Aksoya yeni bir sual tevcih etti:

"— Onar için İmparator demişsiniz, doğru mu?"

Aksoyun bu suale verdiği cevap gene bir katiyet ifade etmekteydi. Aksoy:

"- Evet, dedim. Yine burada da tekrarlıyorum. Onarın bulunduğu yerde serbest bir şekilde tartışmak imkânsızdır" dedi.

Gazetecilerin soracakları çoktu. Aksoy ise artık konuşmak istemiyordu. Fakat bir gazetecinin sorduğu bir suale cevap vermek lüzumunu hissetti. Sual, Aksoyun, Komisyonda mevcut görüş ayrılıkları mevzuunda bir açıklanm yapıp yapmıyacağı ile alâkalıydı. Aksoy sağ elinde tuttuğu çantayı hafifçe sol eline aktardı ve sağ eliyle rüzgârdan dağılmış saçlarını düzelterek konuştu:

"— Zamanı gelince tabii konuşacağım. Bir kaç gün sonra Siyasal Bilgiler Fakültesinde yapılacak seminerde bir mesele ile alakalı bâzı açıklamalarda bulunacağım".

Hâdise, geçen haftanın ortalarında bir gün Esenboğa hava alanında cereyan ederken, Anayasa tasarısı bir kurye ile Ankara yolunu tutmuş bulunuyordu. Anayasanın hazırlanmasıyla işleri hitama eren Komisyon üyeleri teker teker vazifeleri başlarına dönmeğe başlamışlardı. İşte Muammer Aksoy bu üyelerden en alâka çekicisi idi.

Esrarını geçen haftanın ortalarına kadar muhafaza eden Anayasa tasarısının Milli Birlik Komitesine tevdi edileceği haberi Başkentte duyulur duyulmaz gazeteciler seferber oldular ve sabahın altısından itibaren Esenboğada nöbet tutmağa başladılar. Ne var ki, bu nöbet faslı pek u-

Muammer Aksoy

Perhiz ve lahana turşusu

zun sürdü. Nöbet, **hem** Milli Birlik Komitesi Basın Bürosu, nem de Ankara Palasın önünde devam etti. Basın mensupları,' Meclis binasının alt kat salonundaki koltuklara gömülerek beklemek şansına da nail oldular. Beklenen bir adam değil, bir tasarıydı. Günler ve aylarca esrarını muhafaza etmiş bir tasarı...

Tefsirler, tefsirler...

Bu uzun bekleyiş, gazetecilerin muhayyelelerini bir hayli işlek hale getirmiş olmalı ki Anayasa hakkında türlü tefsirlerde bulunmağa başladılar. Meçhul tasarıyı gün ışığına çıkaracak kuryeyi beklerken kendi tasavvurlarını ortaya döktüler. Bu tasavvurların menşei, Üniversitelerarası kurul toplantısına katılmak için gelen İstanbul Üniversitesi profesörleriydi. Her gazeteci bir profesörle konışmuş ve Anayasanın ne şekilde olduğu hakkında bilgi almıştı. Tam bu sıralarda kulakları delik birkaç gazeteci, Anayasa Komisyonu üyelerinden birinin Ankarada bulunduğunu öğrendiler. İsim, Hıfzı Veldet Velldedeoğluna aitti. İşte ondan sonradır ki gazeteciler için yorucu bir mesai başladı. Ankaranın bütün otellerinde Anayasa Komisyonunun bu beyaz saçlı üyesi arandı. Ne var ki netice hiç te umut verici değildi. Üye kayıplara karışmıştı. Gazeteciler tevekkülle baslarım eğdiler ve dönüp Milli Birlik Komitesinin merdivenaltında bek lemeğe koyuldular.

Sızan bâzı haberler, tasarının ana hatlarını verecek bir mahiyet arzediyordu. Fakat emin olmak lâzımdı. Anayasa Komisyonunda mevcut anlaşmazlığın neden ileri geldiğinin malûm olmaması, tasarının metni üzerinde çeşitli tefsirlerin yapılmasına sebep oluyordu. Hele bir müddet evvel gene bir anlaşmazlık sebebiyle Komisyonun iki üyesinin Milli Birlik Komitesi yoluyla affedilmiş olması, hepsinin üstüne tuz biber ekiyordu. Onarın sözleri ile işi birikirine uymuyordu. Onar, Komisyon içinde gerekil otoriteyi kurabilmek için affedilme kalkanının arkasına sığınmağı uygun bulmuştu. Bu, ne dereceye kadar doğruydu? Orası meçhuldü, işte haftanın başında Aksoyun İstanbuldan yükselen tiz sesi İster istemez bütün nazarların Anayasa Komisyonuna ve onun fikir ihtilâfına düşen üyelerine yönelmesine sebep oldu. Tasarının esasları haftanın ortasında Öğrenildi. Fakat bu projeye imza koyan üyelerin, Onar ve Şensoy hariç, hemen hepsinin muhalefet şerhleri yazması dikkati çekti. Hakikat bütün çıplaklığı ile ortadaydı, Anayasa Komisyonunda su götürmez bir anlaşmazlık vardı ve Onar bu mevzuda bir açıklama yapmaktan çekiniyordu. Hattâ Onarla Şensoy bile ihtirazî kayıt koymuşlardı.

İlk söz, C.H.P. nin sabık parti meclisi üyesi Aksoydan gelince, Onar bir açıklama yapmak lüzumunu hissetti. Fakat lüzumu hissedilen açıklama sadre şifa olacak mahiyette bir açıklama değildi. Açıklama, Anayasa projesi ile alâkalıydı. Onar bu açıklamayı yaparken, bir başka Anayasa Komisyonu üyesi de Devlet radyosunda proje üzerinde mukni bir konuşma yapmak üzere hazırlıkların tamamlanmasını bekliyordu. Bu üyenin Muammer Aksoy oluşu, Ankaralı gazetecileri ziyadesiyle keyiflendirmişti. Eee, işin asıl eğlenceli tarafı bundan sonra bağlıyacaktı. Hava alanında gazetecilere vaad ettiği sözü tutarsa, Aksoyun bu konuşması hayli enteresan olacaktı. Üstelik pek çok sualin cevabı da kendiliğinden verilmiş sayılacaktı.

Radyoda olanlar...

Muammer Aksoyun, Devlet Radyosunda konusu Anayasa projesinin özeti olan bir konuşma yapacağını haber alan gazeteciler doğruca Radyo Müdürünün odasına koştular. Radyo Müdürü gelenleri nazik bir şekilde karşıladı ve kendilerine her hususta yardımcı olacağını bildirdi. Fakat ortalarda saçlarına ak düşmüş Aksoyu görmek kabil olmuyordu. Bir gazeteci bu merakını Radyo Müdürüne açıkça ifade edince, mesele anlaşıldı. Aksoy, merdivenin solundaki küçük odada konuşmasını hazırlamakla meşguldü. Gazeteciler Aksoyun bu verimli çalışmasını yakından görmek istediler. Ne var ki Aksoy çok meşguldü, içeriye girmek mümkün olmadı. Saatlerin 19.45'i gösterdiği sıralarda Aksoy henüz mesaisini bitirmiş değildi. Radyo Müdürü, gazetecilerin canlarının sıkıldığım farketmiş olmalı ki onlara, konuşmanın ne şekilde yayınlanacağını izah ediyordu. Bu izahata göre Aksoy, bu tenvir edici konuşmasını önce banda okuyacak, sonra **band** kontrol edilecek -tabii bu kontrol

teknik bir kontroldür-, ondan sonra yayınlanacaktı. Saat tam 20.15'te Aksoyun konuşması hazırlanmıştı. Anayasa Komisyonunun bu tezcanlı üyesi, acele ile gazetecilerin bulunduğu odaya girdi ve Radyo Müdürüne konuşmasının hazır olduğunu heyecanlı bir şekilde söyledi. Banda alma faslı 15 dakika sürdü. Bundan sonra iş, Radyonun teknik elemanlarına kalıyordu. Aksoy, aynı heyecanla evraklarım topladı ve hava alanında pek itibar ettiği gazetecilere bu defa soğuk bir selâm verdi. Çıkmağa hazırlanırken, Radyo Müdürü kendisini ikaz ederek gazetecilere metnin bir kopyesini vermesini söyledi. Aksoy, bu yerinde arzunun isafı cihetine gitmeği uygun buldu. Orada da kaldı.

Saat tam 20.45 de Ankara Radyosu, Aksoyun konuşmasını vermeğe başladı. Aksoy- kendi sesini dinlemeğe hazırlanıyordu ki gazetecilerin taşan sabrı Radyo Müdürünün odasındaki radyonun kapatılmasına sebep oldu. Bunun üzerine Aksoy, elindeki metni gazetecilere ağır ağır okumağa başladı. Metnin hitama annesiyle gazetecilerin sual yağmuru başladı. Aksoy, sualleri bir kaç kelimecikle geçiştiriveriyor,. Komisyondaki anlaşmazlıkla alakalı açıklamanın, zamanı gelince yapılacağını söylüyordu. Anlaşılan, dünden bugüne köprülerin altından çok sular akmıştı. Aksoy bu arada bâzı maddelerin müdafaasını yapmak lüzumunu duydu. Bu maddeler bilhassa Hükümet üyeleri ile, milletvekillerinin vazifeye başlarken mal beyanına tâbi tutulmalarım derpiş eden kısımdı. Aksoyun izahatı bu minval üzere devam etti ve gazeteciler aradıklarını bulamamış insanlar olarak Radyo Evini terkettiler.

Aksoyun Devlet Radyosunda müdafaasını yaptığı Anayasa projesi, Başkent ilim adamları çevresinde pek rağbet bulmadı.' Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeleri Anayasa tasarısını başka yönden tefsire tâbi tutuyorlardı. Bir defa bir rivayetin aydınlanması lâzımdı. Başkan Gürselin son basın toplantısında ifade ettiği gibi, Cumhurbaşkanının tek dereceli ve bir defaya mahsus olmak üzere 7 yıl için seçileceğini derpiş eden bir madde Anayasada var mıydı? Varsa, bunun esbâb-ı mûcibesi neydi? Kaldı ki, haftanın sonunda böyle bir maddenin Anayasa metninde yer almadığı kati şekilde belli oldu.

Muzaffer Özdağ
Asker hukukçu

Başkent siyasi ve ilmi kulisini ziyadesiyle meşgul eden Anayasa meselesi ancak haftanın son günlerinde vuzuha kavuşmağa başladı. Gündelik gazeteler tasarıyı tefrika etmeğe koyuldular.

Milli Komite ne diyor?..

Anayasa projesinin, bir kurye ile İstanbuldan Ankaraya gönderilmesiyle, Milli Birlik Komitesi bu mesele üzerine eğilmek lüzumunu his setti. Komite üyeleri gruplar halinde tasarının münakaşasını yapmağa başladılar, Buna daha ziyade bir kulis faaliyeti demek yerinde olurdu. Komitece hâkim olan zihniyet bir noktada birleşiyordu. Bu nokta, Devlet Başkanının tarafsız olması esasıydı.

Anayasa tasarısı projesi teksir edilerek Milli Birlik Komitesi üyelerine dağıtıldı. Üyeler bu mevcuda imal-i fikr edecekler ve Komite toplantısına hazırlıklı geleceklerdi. Anayasa hakkındaki görüşmeler tahminen 15 gün kadar sürecek ve uzun bir fikir teatisinden sonra tasarı Komitenin tasvibine sunulacaktı. Bu 15 günlük müddet bir parça da habis yoklama mahiyeti arzediyordu Bu müddet zarfında Komite üyeleri, basında çıkan yazıları dikkatle takip edecekler, halkla temasa geçip fikirlerini alacaklar ve ilim adamlarıyla faydalı görüşmeler yapacak-

Bir Vesika

Erginin Hatıra Defterinden

AKİS bu hafta da düşük bakanlardan Şemi Erginin hâtıra defterinden bâzı yapraklar ele geçirmeğe muvaffak olmuştur.

Düşük bakan bu hâtıralarında sakıt iktidar zamanında istifa müessesesinin ne tarzda işlediğini yana yakıla anlatmaktadır. Fakat, ne gariptir. Ayni Şemi Ergin ayni zihniyetin bir bendesi olarak, tekrar kabineye girmiş ve koltuğunu terke yanaşmamıştır. Erginin hâtıraları biraz ibret ve biraz da dehşetle okunmağa değer...

"15 Ocak 1958 çarşamba günü öğleden sonra, bir askerî uçakla Ankaraya hareket ettim. Müsteşar paşa ile doğru Vekâlete gittim. Vekâletin bâzı işleri ile meşgul oldum. Başvekâlet kalemi mahsus müdür muavini Şefik beye Ankaraya geldiğimi ve Başvekili görmek istediğimi söyledim. Ve eve yemeğe gittim. Biraz oturmuştum ki, telefon ettiler. Başvekil, Reisicumhurun yanında imiş. Beni Köşke bekliyorlardı, gittim. Namık Gedik de oradaydı. Biraz sonra, Orgeneral Fevzi Mengüç geldi. Mesele hep ayni idi. Reisicumhur sordu: "Şemi bey, ne var ne yok, anlat". Anlattım ve hâdisenin bundan ibaret olduğunu, bunu uzun müddet bu şekilde bırakmanın doğru olamıyacağını bu işi olduğu gibi kabul edersek mahkemeye vermemek ve kesip atmak lâzım geleceğim söyledim. "Bilmiyorum" dedi, "Bu işi nedense örtbas etmek gibi bir temayül var. Ben de aynı fikirde değildim. İşe lâzım gelen ehemmiyet verilmiyor ve hafife alınıyor."

"En can alıcı yerimden vurulmuştum. Bu lâf tamamen bana aitti. Çünkü, tahkikat benim Vekâletime aitti.

"Reisicumhurun ifadesine göre, hâdiseye ehemmiyet vermeyen ben, bu işi hafife alan da bendim. Namık Gedik meseleye tamamen el koymuş, her safhasıyla tamamen alâkadardı, O Kadar canım sıkıldı ki, burada kavga etmek karşı gelmek lâzımdı, ama kendimi tuttum, sigaramı çıkararak yaktım ve hırsımı sigaradan aldım. Aynı mevzu üzerinde ileri - geri konuşmalar oldu ve hemen nerdeyse küçüldükçe küçüldü.

"Bir müddet sonra, yemek hazır dediler. Gelen birisi bizi yemeğe davet etti. Fakat, beraber oturup yemek yiyecek vaziyette değildim. İzin isteyerek ayrıldım, ben de soğuktum, onlar da soğukta.

"Fevkalâde asabi idim. Geldim ve yattım. Sabahleyin erkenden istifamı yazdım, sert bir istifaydı, bir de husus! mektup yazdım. Daireye gittim, canım hâlâ sıkılıyordu. Acele imzaları yaptım ve emir subayı Binbaşı Adnan beyi çağırarak mektubu verdim. Başvekâlete götürüp kalemi mahsus müdürü Şefik beye vermesini söyledim ve eve gelerek yattım. Hevesle çalıştığım ve hizmet etmeyi kendime şiar edindiğim Türk.Ordusunun başından ayrılıyordum. Henüz yapılacak çok işlerim vardı, fakat ne çâre İd artık çalışmama imkân yoktu.

"Reisicumhur ve Başvekilin tavırlarından, artık itimatları zail olduğu anlaşılıyordu. Benim bu kadar müdahale içinde çalışmama imkân yoktu. İzzeti nefsimi bundan fazla rencide ettiremezdim.

"Biraz sonra eve, Albay Nusret bey ve müsteşar Korgeneral Fahri Özdilek geldi. Hallerinden, çok üzgün oldukları belli idi. Mektubumdan şüphelenmişler: "Bize istediğiniz cezayı verdiriniz, fakat bu mektubu verdirmeyiz. Bizi ve Orduyu nereye bırakacaksınız? Subay ve assubayların pek çok hizmet bekledikleri şu anda, nereye gideceksiniz? Bu hizmetleri kim yürütecek? Seneler senesi Türk Ordusu bulduğu bir insanı nasıl bırakacak." dediler. Buna benzer sözler söylediler. Gözleri dolu doluydu. Ben de üzüldüm. Bir insan olarak benim de asabım tahammül edemez bir hâl almıştı.

"Biraz sükûnete ihtiyacım olduğunu bildirdim. Müsaade iİstediler ve ayrıldılar ve gittiler. Odama çekildim ve kimseyi almadım. Perşembe ve cuma günleri aynı hava içinde geçti. Hâdisenin inkişafını, bütçenin umumî heyetten çıkmasını ve anormal hâdiseleri bekledim. Bu fikirle 18 Ocak cumartesi günü daireye geldim. Cuma gününden beri Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoğlu beni arıyordu.

"Cumartesi günü işlerim bittikten sonra, Başvekâlete Kurbanoğlunun yanına gittim. Oturdum, konuştuk.

"Lâflar Reisicumhurdan geliyordu. Bir - iki lâf yaptı. Yorulduğum, istirahat etmem lâzımgeldiğl gibi lâflar... Hemen sözünü kestim: "Dur, bak Muzaffer, ben daha perşembe günü istifamı yazmıştım. Fakat, türlü tefsirlere mâruz kalırım endişesiyle vermemiştim. Sen beni biç düşünme, ben bu mevkide daimi duruculardan değilim. Ver şu kaleni kâğıdı" dedim, istifa mektubumu yazdım.

"Muhterem Başvekilim . . . . . .

. . . . Ciddi vaziyet arzeden sihhi durumum bakımından istirahat etmem için Kabineden ayrılmama müsaadelerinizi rica eder en derin hürmetlerimi arzederim."

"Yazdığım istifa mektubunu cebime koyarak doğru Başvekilin yanına gittim. Yanında İngiltere Büyük Elçisi vardı, biraz bekledim. Çıkar çıkmaz yanına girdini. Ayaktaydı. Gayet rahat ve huzur içersinde, kendilerini serbest bırakabilmem için istifamı yazdığımı söyledim ve takdim ettim. Malûm tavır ve hareketleriyle kendisinin asla böyle düşünmediğini, fakat Reisicumhurun daha sert hareket edebilmesi için, benim davranışım dışında hareket eden birisini buraya getirmek istediğini düşündüğünü söyledi... En kısa zamanda tekrar beraber çalışabileceğimizi söyledi. Cevaben, "Şemi üzülecek diye endişe ediyorsanız, asla onu düşünmeyin, ben asla müteessir değilim, huzur içerisindeyim" dedim. Sarıldık, yanaklarımdan öptü. Muvaffakiyetler dileyerek ayrıldım ve doğruca eve geldim.

"Böylece iki senelik Hükümet âzalığım sona ermişti. Kandilli Kız Lisesinde bulunan Nurten kızıma ve Eczacılık Okulunun birinci sınıfında okuyana birer mek tup yazdım. Vekâletken istifa ettiğimi ve üzülmemelerini söyledim. Her ay kendilerine, bir Vekil kızı olarak değil, fakat, dâima şahsiyetini kendi şahsından alan Semi Erginin kızı olarak iftihar etmeleri lâzımgeldiğini ve belki bu ayrılış dolayısiyle bâzı mahrumiyetlere katlanmak icap ettiğini ve icap edeceğini ve bunu da mâkul karşılamalarım söyledim."

lardı. Komite toplantısında üyeler arzularını tenkit ve temenniler olarak komiteye sunmak fikrindeydiler. Bu mevzuda ilk faaliyete geçen, tabu Komitenin en genç üyesi Muzaffer Özdağ oldu. Özdağ teksir edilmiş tasarıyı ele alır almaz kendi "brain - trust" ünü teşkil eden ve hem sosyalist, hem de "anti parti" fikirlere sahip genç aydınlarla birlikte çalışmağa başladı.

Devlet Başkanlığı

Babacan Orgeneral

Badem bıyıklı, babacan tavırlı Orgeneral, etrafını çepeçevre almış bulunan genç adamlara müşfik bir nazar atfetti, sonra saf kolunu dirseğinden hafifçe bükerek yukarı kaldırdı ve şehadet parmağı ile pistte son iniş manevrasını yapan büyük Ambasadör tipi uçağı işaret ederak:

"— Kim uçağın baş pilotu acaba?" dedi.

Gri-yeşil gözlerinde belli bir pırıltı göze çarpıyordu. Genç bir gazeteci hemen cevabı yetiştirdi:

"Ürdün Hava Kuvvetleri Kumandanı, Paşam."

Babacan General, cevabın geldiği tarafa yarı dönerek sesin sahibini araştırdı. Cevabı veren genç, bir adım ilerledi.

Hâdise, Esenboğa hava alanında cereyan ediyordu. Genç gazetecilerin çepeçevre etrafını aldıkları babacan Orgeneral, Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürseldi. Alanda, Ürdün Kralı Hüseyini karşılamak üzere bulunuyordu. Takvimler geçen haftanın ortasında bir günü, saatler ise 17 yi gösteriyordu. Babacan Orgeneralin etrafındaki hale gittikçe sıkılaştı. Gazetecilerle Gürsel arasında koyu bir sohbet başladı. Dışarda inceden yağmur yağıyordu. Gazeteciler, Başkanı her zaman olduğu gibi sual yağmuruna tuttular. Babacan Orgeneralin kava alanında bir basın toplantısı yapmağa niyeti yoktu. Onun için suallere pek cevap vermedi. Fakat gazeteciler sabırlı ve azimliydiler. Bir ara mevzu, gazetecilerin kendi meselelerine intikal etti. Başkan Gürsel bu mevzu İle alâkalanıyordu. Gri-yeşil gözlerini genç adamların üzerine dikerek:

"— Benim gibi Başbakanı nerede bulursunuz? Ne deseniz yapıyorum" dedi.

Bu sözler Orgeneralin etrafında biriken basın mensuplarının pek hoşlarına gitmişti. Fırsatı ganimet bilen bir gazeteci, fikir işçileri kanununun ne zaman tadilâta uğrayacağını sordu. Gürsel muhatabını dikkatle süzdü ve:

"— Çok acelecisin" dedi ve her zamanki müşfik haliyle, "Her şeyin sırası var. Yavaş yavaş hepsini halledeceğiz. Hele sen evvelâ biraz sabret" diye ilâve etti. Sonra da, mevzuu değiştirmek niyetiyle, meydanda motörleri çalışan uçağı yeniden işaretle:

"— Bu uçakların en iyi tarafı, galiba rüyet sahalarının pek geniş olması" dedi. Hemen arkasından, genç bir gazetecinin sırtını okşıyarak ilâve etti, "Ne dersin?"

Gazeteciler, babacan Başkandan her hangi bir mevcuda bir şeyler öğrenemiyeceklerini anlamış olmalılar ki başlarını tevekkülle öne eğdiler ve Kral Hüseyinin istikbal merasimini takibe koyuldular.

nın alanda hasır olduğunu öğrenince kendisim bekleyen otomobile bindi ve alana yollandı. Gürsel Esenboğaya geldiğinde saatler 9.10'u göstermekteydi. Fakat ortada haşmetlû Ürdün Kralını getirecek olan uçaktan eser yoktu. Babacan General salona geçti ve orta şekerli kahvesini yudumlamağa başladı. Bu sırada Esenboğada inişe müsait bir karış toprak bulmak mümkün değildi. Bu bekleyip takriben iki saate yakın sürdü. Gürsel sabırla beklerken gazetecilerle yârenlik ediyordu. İlgililer hemen alman bir haberi Gürsele tebliğ ettiler. Kralın uçağı hava muhalefeti yüzünden tekrar Ammane dönmeğe karar vermişti. Bu haber üzerine Gürsel ayağa kalkarak:

Başkan Gürsel Kral Hüseyinle Esenboğada

Plânları altüst eden ziyaret

Bir netameli uçak

Kral Hüseyini getiren Ambasador uçağının Ankaraya o sabah saat 9 da ineceği, daha bir gün önceden haber alınmıştı. Ürdünün genç Kralının ne zaman Ankarada olacağı kendisine bildirildiğinde, Başkan Gürsel Başbakanlıktaydı. Esenboğada sabahın yedisinde alman tertibat, bu vakitsiz misafirin boyuna gidecek şekildeydi. Gerçi devr-i sabıkta olduğu gibi, Kral hazretlerini karşılamak için binlerce liraya mal olan taklar çok evvelden yapılmamıştı ama, gene de Kral, şânına lâyık bir merasimle karşılanacaktı. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı.

General Gürsel merasim kıtası-

"— Öyleyse şehre dönelim" dedi.

Üzerinde kışlık Orgeneral üniforması vardı. Bir gazeteci, yeşil hakinin Başkana çok yakıştığını söyleyince Gürsel keyiflendi. Salondan hep birlikte çıkıldı ve bir merasim korteji halinde yola revan olundu.

Başkan Gürselin Başbakanlıktaki odasına girmesinden tam bir saat Sonra gelen haber, Gürselin tekrar bir Esenboğa yolculuğuna hazırlanmasına sebep oldu. Haşmetlû Kral hazretlerinin uçağı saat 14 de meydanda olacaktı. Haber gazetelere de telefonla bildirildi. Alana tekrar bir gazeteci akını başlamıştı. Fakat son bir haber gazetecilerin tepesini attımağa yetti: Kralın uçağı bu defa

da 15.30 da alana inmeğe karar vermişti!

Ve nihayet..

Saatlerin 15.30'u gösterdiği sıralarda, Kral Hüseyini taşıyan Ürdün Kraliyet Hava Kuvvetlerine ait Ambasadör tipi uçak piste nazlı nazlı indi. Bu iniş en fazla, beklemekten yorulan gazetecileri memnun etmişti. Dışişleri Bakanı Selim Sarper ve Milli Birlik Komitesi üyesi General Madanoğlu mûtad seremoniyi eda ettikleri sırada Başbakanlığa, Kralın beklenen uçağının indiği bildirildi, 20 dakika sonra Başkan Gürsel, merasim salonunda, Kral Hüseyinle sohbet ediyordu. Genç Kral, Başkan Gürseli kapıda karşıladı, el sıkıştılar. Gürsel elleriyle işaretler yaparak, Kraldan niçin bu kadar geç kaldığını sordu. Kralın cevabı pek manidardı. Kral' Hüseyin ellerini havaya kaldırarak bulutları gösteriyordu. Merasim salonunda Gürsel ve Kral Hüseyin 17.25 e kadar sohbet ettiler. Bu arada 61 limonata 35 kahve, 22 vişne suyu, 2 bira, 6 şişe su, 18 porsiyon pasta sarfedildi. Kral az şekerli iki fincan kahve, Gürsel ise bir fincan kahve içti.

Nihayet, bu netameli uçağın sevimli yolcusu haşmetlû Kral hazretleri pilot mahallindeki yerini aldı. Babacan Orgeneral ise, gazetecilerle birlikte, bütün bir gününü alan bu ziyaretin muhasebesini yapıyordu.

Gürsel Ürdüne davet edilmiş değildi. Ne Gürsel bir davette bulunmuş, ne de Kral, Gürseli davet etmişti Ancak Gürsel Krala, "Biz İki dost milletiz. Ne zaman canın isterse çek telgrafı, atla uçağa, gel buraya" demişti. İşte hepsi buydu. Uçağın hareketi gecikince Gürsel şehre, dönmeğe karar verdi. Başbakanlıkta mukim meseleler kendisini bekliyordu. Merasim korteji ve gazeteciler Ankaraya müteveccihen hareket ettiler.

Kral Hüseyinin seyahati henüz başlamamıştı. Zira netameli uçak bu defa da, bin zorlukla indiği Esenboğayı terketmek istemiyordu. Şahane Ambasadörün jeneratörlerinde vuku bulan bir arıza Kralın yolculuğunu bir hayli geciktirdi. Arıza giderildi ve kralın uçağı Tahrana müteveccihen hareket etti. Fakat gene maksat hasıl olmamış, yol arızasız katedilememişti. Saat 19 da Uçuş Kulesi, Kral Hüseyinin uçağının Diyarbakır hava alanına mecburi iniş yapacağını bildiriyordu. Anlaşılan, işte bir uğursuzluk vardı.. Kral, geceyi Diyarbakırda geçirmeğe mecbur oldu. Uçağın oyunu ile bütün İşler altüst olmuş, Kral gecikmişti. Altüst olan sâdece Kral Hüseyinin plânları da değildi. Gürsel ziyaret sebebiyle bir çok randevularını iptal zorunda kalmıştı. En mühimi, Komite toplantısına gidememişti.

C. H. P.

Yazdan sonra

Yazın sona erdiğini anlamak için Büyük Sinemanın parterine şöyle bir göz atmak yeterdi de artardı bile. Yassıadalılar ve yakınları hariç, Ankara Sosyetesi oradaydı. Üstelik, bu sosyete mensupları içinde, geçen yılların şımarıklıkları ile maruf tipleri de kalmamıştı. Salon, balkon ve localar tıklım tıklım doluydu. Kimse kimseyi görmüyordu. Hind Bale Topluluğu o akşam Ankarada ilk gösterisini yapacaktı. Bütün gözler sahnedeydi, bale topluluğu mensuplarının sahneye çıkmasını bekliyordu. İşte tam bu sırada kapıdan içeriye yaşlı fakat dinç, bembeyaz saçları yanık teni ile tezat teşkil eden birisi girdi. Yanında son derece zarif bir hanımefendi vardı. Kapıdaki karşılayıcılar misafirleri büyük bir ihtimam ve saygıyla alıp, parterin en önünde, altıncı sırada ayrılmış yerlerine götürdüler.

Geride bıraktığımız haftanın ortasında, perşembe akşamı cereyan eden hâdisenin kahramanları C.H.P. lideri İsmet İnönü ile eşi Mevhibe İnönü idi.

İnönünün salona girmesi, sahnede Hind Bale Topluluğunun gözükmesini bekleyen Ankaralıların gözünden kaçmıştı. C H P. liderinin yerine oturmasından bir iki dakika sonra sahnede, Hind Bale Topluluğu değil. ama, topluluğun, yararına bu gösteriyi tertiplediği Türk Kanser Savaş Derneği idarecilerinden Profesör Perman Çambel göründü. Şişman ve gözlüklü hanım son derece heyecanlıydı. Salonu dolduranlara, yıllardan sonra aralarında C H P. lideri İnönüyü görmekten duydukları memnuniyeti belirten bir konuşma yaptı ve eski iktidar devrinde Muhalefet lideri olarak derneklerinin balo ve davetlerine kendisini çağıramadıkları için İnönüden özür diledi. Konuşkan Profesör hanımın son sözleri, İnönünün orada, aralarında olduğunu öğrenen Ankaralıların alkışları arasında pek iyi duyulmadı. Ankaralılar, aylardan beri uzak kaldıkları İnönüyü doya doya alkışladılar, doya doya seyrettiler. Pek çok meraklı yerlerinden doğrulmuş, parterin altına sırasında eşi ile yan yana oturan bu tunç yüzlü delikanlıyı seyrediyordu. C.H. P. nin 77 yaşındaki delikanlı liderine yapılan tezahürat dakikalarca sürdü. İnönülerin yanında Erdal İnönü ile eşi Sevinç İnönü ve Hind sefiri ile sefiresi vardı.

İsmet İnönü
Milletin sevgili

Ertesi günü İnönü, Mebusevleri Ayten sokaktaki evinde bir ziyaretçi kabul ediyordu. Ziyaretçi, Ayten sokağa, diplomatlara has bir hassasiyetle- tam randevu aldığı dakikada, saniyesi saniyesine 11'de geldi ve kapıyı çaldı. Gelen, Polonyanın Ankara Büyük Elçisi Boleslav Gebert idi. Boleslav Gebert, daha önceden CH.P. liderine bir nezaket ziyareti yapmak için randevu almıştı. İnönü ile Büyük Elçi arasındaki görüşme bir saate yakın devam etti. Polonya Büyük Elçisinin ziyareti sırasında ne olup bittiğini kaçırmamak için gözlerini dört açmış sivil polisler Ayten sokağın başında, bir takım adamlar da Başbakanlık veya Cumhurbaşkanlığı köşkünde sinirli adımlarla dolaşıp, görüşmenin sonucunu beklemiyorlardı. Bu memleketin yaşayan en büyük devlet adamı, bir yabancı büyük elçinin ziyaretim kabul ediyordu. Bütün mesele buydu ve bu 27 Mayıs sonrası Türkiyesinde en olağan işlerden biriidi.

Canlanan Merkez

İnönünün Ankaraya dönmüş olması, C H P. Genel Merkezine yeni bir canlılık getirdi. Son hafta içinde Mermez İdare Kurulu üst üste toplantı yaptı, parti tüzüğünde yapılacak tadilât bu toplantılarda bir kere daha enine boyuna gözden geçirildi.

Sonra, her geçen gün, en geç 29 Ekim 1961 de işbaşına geleceği muhakkak olan C.H.P. nin vazife mesuliyetine biraz daha yaklaşmasına yol açıyordu. C H P. üstüne düşen ağır yükü müdrik, Aksal gibi parti idarecilerine artık sahipti.

T İ Y A T R O

Ankara

Gerçekleşen bir dilek

Oda Tiyatrosu bu mevsim başından itibaren özlediğimiz, bu sahifelerde sık sık belirttiğimiz bir tutumu benimsedi. Yeni ifade şekilleri getiren değişikliği, tazeliği olan piyesler oynamağa başladı. Repertuvarımızı zenginleştirecek, tâbir caizse, bir "avant - garde" karakteri taşıyacak bu çeşit eserlere, her bakımdan muhtaç olduğumuz bir hakikattir. "Avant - garde" tiyatro, Batı memleketlerinde umumiyetle hususi ve genç teşebbüsün işidir. Ama Ankarada henüz normal ölçülere bağlı bir hususi teşebbüs tiyatrosu bile mevcut olmadığına göre, bunu da Devlet Tiyatrosundan beklemekte haksız değildik. Çünkü "avant - garde" tiyatronun hem seyircimizi, hem yeni sanatkâr kuşaklarım yeni fikir ve sanat akımlarıyla devamlı temas halinde bulundurmak, hem de bu alanda bizde yetişecek yeni değerlere imkân vermek gibi mühim bir görevi vardır. Devlet Tiyatrosu bir kâr müessesesi olmadığına, gişe gelirine bel bağlamadığına göre, bu denemeye girişmekle 65 kişilik Oda Tiyatrosunu en faydalı, en verimli şekilde kullanmış olacaktı.

Sevinerek görüyoruz ki bu dileğimiz timdi gerçekleşme yolundadır» Devlet Tiyatrosu, büyük tiyatrolarda pekâlâ seyirci bulabilecek tanınmış yabancı yazarların eserlerini artık, faaliyete geçirdiği "Yeni Tiyatro" ya, yahut diğer sahneletine aktarmak ve Oda Tiyatrosunu sâdece yerli ve yabancı yazarların yem bir şey getiren eserlerine ayırmak kararım vermiştir. Oda Tiyatrosunda mevsimi açan Güngör Dilmenin "Midasın Kulakları" ile Fernando Arrabal'ın "Cephede Piknik" adlı bir perdelik piyesi bu kararın ilk tatbikatıdır.

Kanlı "Piknik"

"Midasın Kulakları"ndan evvelce söz etmiş olduğumuz için bu hafta "Cephede Piknik"i ele alıyoruz.

Fernando Arrabal, tıpkı Samuel Beckett gibi, ana yurdunu bırakın Pariste yerleşmeği ve Fransız diliyle eser vermeği tercih etmiş, genç bir İspanyol yazarıdır. 1932 de ispanyol Fasında doğmuş olduğuna göre, daha otuzunda bile yok. Oda Tiyatrosunda oynanan, Sâdun Altunanın dilimize çevirdiği "Cephede Piknik"i de 19 yaşında iken yazmış. Böyle olduğu derhal göze çarpıyor, "Cephede Piknik" bir gençlik eserinin bütün hususiyetlerini taşıyor: Cephede, atış hattında, telefon başında nöbet bekleyen bir ere F. Arrabal yün ördürüyor, annesiyle babasını oraya getiriyor, bir pazar günü kır gezintisine çıkmışlarcasına güle oynaya ailece "piknik" yaptırıyor, hattâ bu pikniğe -farkında bile olmadan- esir aldığı düşman erini de iştirak ettiryor. Ya o konuşmalar.. Arasıra duyulan bombardıman Ve makineli tüfek sesleri de olmasa, seyirci, bu insanları cephede, atış hattında değil, amatörce yapılan bir harb oyununda, yahut ciddiye alınmayan bir askeri manevrada zannedecek. İşin şaka olmadığını son perde kapanırken anlıyoruz. Bu kır safası bir "kanlı piknik" halini aldığı zaman, çocuklar kadar sâf ve temiz yürekli, çocuklar gibi hür yaşamaktan başka bir şey istemeyen ve kimseye kötülük etmeği akıllarından bile geçirmeyen bu insanlar, lokmaları ağızlarında, boylu boyunca yere serildikleri, bir kurşun yağmuru altında can Verdikleri zaman!..

Çocukluğu iç harbin sebep olduğu ıstıraplar içinde geçmiş olan Fernando Arrabal, bu 1 perdelik esere, kan ve barut kokusundan duyduğu nefreti, sadeliği içinde derinliği olan şairce bir ifadeyle, acı bir gülümsemenin arkasına sindirmiş.

Sahnedeki oyun

"Cephede Piknik"i Cüneyt Gökçerin sahneye koymuş olması, Oda Tiyatrosunda bu tarz eserlerin temsiline verdiği ehemmiyeti gösterdiği gibi, bu eseri ne kadar sevmiş, dolayısıyla da "duymuş, ve anlamış" olduğunu da gösteriyor. Onun için bu bir perdelik piyes, yazarın maksadına uygun bir şekilde, yaratmak istediği hava verilerek, yâni vakanın kan ve Ölüm saçan bir harb sahnesinde, ateş hattında geçtiği seyirciye "duyurulmak" değil, tersine, mecbur kalınmadıkça, hatırlatılmak bile istenmeyerek oynanıyor. Metinlerin ruhuna değil de, dış görünüşüne bakan ve mizansende, herşeyden önce, reji kudretini göstermek isteyen nice sahneye koyucular böyle bir eser tilerine geçince, sahneyi hakiki bir harb meydanına çevirmek için kim bilir neler yapmazlardı!...

Bellibaşlı rollerden er Zapo'da Şeref Gürsoy, çoktandır sahnede göremediğimiz bu sevimli aktör, rejiye hâkim olan "eaprit"ye tamamiyle uygun olarak, çok tabiî, tertemiz bir oyunla muvaffak oluyor ve Arrabal'ın kahramanını istediği safiyet içinde yaşatıyor, sinyor ve sinyora Tepan'da Şahap Akalınla Mâcide Tanır, bu kısacık rollere sanatlarının ve tecrübelerinin ağırlığını kazandırıyorlar. Esir düşman eri Zepo'da Bozkurt Kuruç, şuurlu oyunuyla, Zapofrah bir eşi, ona hiçbir kini, nefreti olmayan bir başka insan, ismi gibi, onun bir "benzeri" bir kardeşi olduğunu duyuruyor.

"Cephede Piknik"ten bir sahne
Mevzu: Harbin kötülüğü

İstanbul

Davetsiz misafir

Kenter kardeşler geçen yıl Karaca Tiyatroda başlıyan bağımsız sanat hareketini, bütün anlaşmazlıkla-

okuyarak, bu mevsim, Şişlideki küçük Site Tiyatrosunda devam ettiriyorlar. Bu şuurlu hürriyet ve sanat aşkı onlarda varken muvaffak olmamaları için bir Sebep de yok. Zaten İstanbul seyircisi, her akşam dört kat merdiven tırmanmak, asansör başında kuyruk yapıp beklemek pahasına, tiyatrolarını doldurarak onları desteklemekten geri kalmıyor.

Kenter kardeşlerin ilk eser olarak sahneye koyup oynadıkları piyes, bir Fransız piyesi: "Claude Magnier'nin "Evdeki Yabancı" -"Monsieur Masure"- isimli komedisi. Adalet Ağaoğlunun dilimize çevirdiği eserin topu topu üç kişisi var. Bir Fransız komedisi olduğuna göre, tahmin etmiş olacağınız gibi, ezelî ve ebedî sacayağı: Karı, koca, âşık. Bütün vaka üçünün arasında, bir kır evinde geçiyor. Otomobili o civarda bozulan genç, sevimli ve dilbaz bir erkek bu evin kapısını çalıyor, ortalarda kimseyi göremeyince içeri giriyor. Maksadı, yardım istemek için en yakın garaja telefon etmek. Bu sırada, pek susadığı için, hazır bulduğu bir bardak suyu içiyor ve işte ondan sonra işler de arap saçı haline gelmeğe başlıyor. Çünkü içtiği su, evin genç ve güzel hanımının içine uyku ilacı hapı attığı sudur. İlâçlı su, bu davetsiz misafiri tabiî çok geçmeden uyutuyor, hem de aynı ilâcın tesiri altında bulunan ev sahibesinin yattığı yatakta...

Tabii çok geçmeden koca çıkageliyor. İşin mahiyeti anlaşılıncaya kadar kızılca kıyamet kopuyor, hayli komik durumlar oluyor ve... Kocada o saflık, kadında o alâka görmek, tatlı sözler duymak ihtiyacı, davetsiz misafirde de o sevimli pişkinlik varken, sonunda herşey yoluna giriyor, tatlıya bağlanıyor.

Sahnedeki oyun

Yıldız Kenteri çok değişik rollerde görmüş olanlar bile bu bulvar komedisinde, yalnız hisleriyle yaşıyan, zeki, ince esprit'li ve koket Fransız kadınının derisine girmekte gösterdiği büyük intibak kaabiliyetine hayran olacaklardır. Kocayı oynıyan Genco Erkal, yaşından umulmayacak bir rahatlık ve tabiilikle "sâf koca" tipinin pek sevimli bir örneğini veriyor. Davetsiz misafirde yâni "âşık"da Müşfik Kenter zevkle seyrediliyor. Yalnız, oyununda şu küçük nüans dikkati çekmekten geri kalmıyor: bir Fransız, bir Parisli aşıktan çok, bir İngiliz âşıkını canlandırıyor.

Deliler resmigeçidi

İstanbul Şehir Tiyatrosunun Komedi Bölümü, saat 6 tiyatrosunu, ünlü İspanyol yazarı Lope de Vega'nın bir komedisi ile açtı: "Çılgın Dünya".

Adı sık sık anılmakla beraber, dünya tiyatrosunun sayılı şöhretlerinden biri olan, bu XVI. yüzyıl yazarı, şimdiye kadar nedense bizde oynanmamıştır. Klâsik eserleri seven tiyatro adamlarımız da ona pek rağbet etmemişlerdir. Bunun sebepsiz olduğu sanılmamak. Bizde hiç bilinmeyen İspanyol tiyatrosunun, İspanyol toplumunun havasım, hususiyetlerini -dört yüz yıl geriye giderek- vermek, hale Lopa de Vega'nın replikler arkasında yatan ana fikrini, asıl söylemek istediğini günümüzün eğilimlerine göre yorumlayarak değerlendirmek kolay değil...

Sahnedeki oyun

Buna bakarak, eseri sahneye koymuş olan Asaf Çiyiltepenin hiç muvaffak olamadığı sanılmasın. Yurdumuzda ve yabancı ülkelerde ciddi çalışmalarla kendisini bu işe hazırlamış olan genç rejisör, Doğan Akselin modern, fantezili, hattâ nükteli dekor, kostüm ve masklerî içinde; Lope de Vega'nın eserini yüzyılların tozundan silkeleyerek renkli, canlı, neşeli bir mizansenle, yenilikçi bir sahne üslûbu ile seyirciye sevdirmek istemiş. Şehir Tiyatrosunun Komedi Bölümünde böyle bir hava estirebilmenin bile küçümsenemeyecek bir başarı olduğu muhakkak. Ama eserin daha çok "vaka" ve "hareket*' tarafı üzerinde durmuş, seyircinin yalnız göz ve kulak zevkini düşünmüş olması "kafa"ya hitabedebilecek tarafı ile uğraşmasına fırsat vermemiş Onun için şekil bakımından başarılı olan rejisi, öze ait "fikir yorumu" bakımından silik kalmış.

"Çılgın Dünya" Yeni Tiyatro sahnesinde, umumiyetle iyi oynanıyor. İki genç ve parlak istidat, Sibel Göksel ile Arslan Altın, inandırıcı, sürükleyici ve tatlı oyunlarıyla seyirciyi tatmin ediyorlar. Tımarhane Kapıcısı'nda Turhan Göker, Tomas'da Feridun Karakaya pittoresk tipler Çiziyorlar. Müdür'de Reşit Baran, Hekim'de Necdet Mahfî Ayral, Yabancı'da Ercüment Behzat Lâv, ölçülü ve itinalı oyunlarıyla dikkati çekiyorlar. Çeşitli deli tiplerine gelince: Ne yazık ki yazarın kendilerine söylettiği sözlerden Çok, rejisörün yüzlerine ve sırtlarına geçirdiği o acayip maskler, makyajlar ve kıyafetlerle dikkati çekmek istiyorlar. Muvaffak da oluyorlar...

Mucidin ismini
taşımaya yetkili
yegâne ampul
EDİSON ampulüdür

EDİSON ampulünü alırken,
parlak ve
bol ışık veren dayanıklı
ve yüksek kalitede
bir ampul aldığınıza
emin olabilirsiniz...

EDISON

İLÂNCILIK 2